

Biblicum

- tidskrift för biblisk tro och forskning

Nr 4 2004 Årg. 68

INNEHÅLL

Redaktionellt. Stefan Hedkvist	149
Inledning till Bibeln – del 12. De tidigaste breven. John Vogt	152
Allt är inte alltid som det synes. Paul T Prange	162
Om Gardells Gud. Seth Erlandsson.....	176
Statliga ceremonier och amerikansk statsreligion. John Brenner.....	187
<i>Litteratur:</i>	
En uppgörelse med villolärer kring skapelsen. CS.....	191
<i>Utblick över samtiden:</i>	
Church Growth Movement. AS	193
Kyrkomötets ”fula tryne”. AS	198
Buddhistempel i Åsele. AS	199

BIBLICUM – tidskrift för biblisk tro och forskning

Ansvarig utgivare: Alvar Svenson.

Redaktionskommitté: Alvar Svenson, Stefan Hedkvist
och Egil Edvardsen.

Tidskriften utkommer under 2004 med 4 nummer.

Prenumerationspriset för 2004 är 150 svenska kronor (stud 90 kr).

Norska prenumeranter betalar norska kr 135 (stud 85 n kr).

Finska prenumeranter betalar 17 Euro (stud 12 Euro).

Postgiro Sverige 152335-6

Bankgiro Norge 7877.08.15400

Sampa Bank Finland 800017-70843747

Tidskriftens expedition:

Ingvar Adriansson, Släntvägen 10, S-331 35 Värnamo

E-mail: biblicum@bredband.net

Redaktionens adress:

Alvar Svenson, Klasgatan 10, S-340 14 Lagan.

E-mail: alvarsvenson@yahoo.se

Glöm inte anmäla adressändring.

BIBLICUM

tidskrift för biblisk tro och forskning

4/2004

Redaktionellt

Biblicum publicerar i detta nummer av tidskriften ett tal av Paul T. Prange som julgåva till våra läsare. Det hölls som inledningsanförande vid en konferens om den kristna gudstjänsten. Det är inte en krånglig teologisk genomgång att studera utan en humoristisk artikel att avnjutas gång på gång till uppbyggelse för själen. Den visar vilka stora andliga gåvor vi får när vi samlas till gudstjänst. Det ser inte mycket ut för världen. Några få människor samlas och sjunger omoderna sånger. Inte heller verkar torrt bröd och en skvätt vin vara mycket till måltid i en utomstående betraktares ögon. Men allt är inte vad det ser ut att vara...

I många kyrkor har predikstol, altare och dopfont ersatts av en scen. Man har gjort vad som stått i mänsklig makt att dra människor till kyrkan. Väl där har de serverats något som tilltalat en utomstående betraktares ögon och öron. Detta har skett på bekostnad av de andliga välsignelser som Gud ger genom ordet och sakramenten. Man har inte haft mer att erbjuda än vad det ser ut att vara. Detta tar Alvar Svenson upp under "Utblick" där han refererar till granskning av "kyrkotillväxt-rörelsen" av Mikkel Vigilius. Hans artikel tar upp hur "kyrkotillväxt-rörelsen" påverkat danska och norska väckelserörelser. "Kalla fakta" tog nyligen upp hur dessa marknadsmässiga principer skakar Pingströrelsen i Sverige.

Hela världen har med spänning följt det amerikanska presidentvalet. Valproceduren börjar bli lite rostig i världens äldsta demokrati. Åsikterna bland amerikanska väljare har varit ovanligt polariserade vid detta val. Man har talat om en splittrad nation. Det som framför allt lett fram

till omval av sittande president har varit moralfrågorna och "kriget mot terrorismen". Presidentens krig mot terrorismen verkar av många amerikanska väljare ha uppfattats som en garanti för amerikanska medborgares säkerhet. President Bush gjorde efter terrordåden mot World Trade Center en koppling mellan terrorismen och Irak. Men det är omtvistat om Irak under ledning av Saddam Hussein verkligen utgjorde ett så allvarligt hot att ett preventivt krig var motiverat, likaså är den påstådda kopplingen mellan Irak och terroristnätverket al-Qaida tvivelaktig. Många i vårt land beklagar att president Bush inte lyssnade till den balanserade och saklige Hans Blix. Men i massmedias klipp och urval av händelser är det inte bara "kriget mot terrorismen" som framförts som motivering till invasionen av Irak. Ett annat syfte med kriget verkar ha varit att "befria" Iraks folk från en grym diktator. Man skulle dessutom omforma Irak till den första verkliga demokratin bland arabiska länder. "Befrielse" av folket var ett av skälen till invasionen och demokrati var ett av målen som skulle uppnås. Det är inte första gången vi sett detta motiv skymta bakom amerikanska insatser i andra länder, antagligen inte heller den sista. Att upprätta demokrati i andra länder är nämligen en del av den amerikanska statsreligionen som genomsyrar alla departement och myndigheter från högsta till lägsta nivå.

Detta nummer av tidskriften presenterar en kort genomgång av amerikansk statsreligion av John M. Brenner. Det är viktigt att amerikansk statsreligion inte sammanblandas med kristendom. Många muslimer har uppfattat amerikanska insatser i muslimska länder som ett religionskrig, förmodligen med rätta. Deras hat mot kristendomen har växt och de har vänt sig mot de moderna "korsfararna". Det tragiska är att de satt likhetstecken mellan amerikansk statsreligion och kristendom. Också i vårt land har de kristna fått bära hundhuvudet för USA:s krigshandlingar. Det är bra om fler får upp ögonen för att amerikansk statsreligion inte är detsamma som kristendom.

Ärkebiskop KG Hammar svarar i en intervju (Aftonbladet 25/9) på frågan "hur kom du på att Gud fanns?" Han berättar att han växte upp i en prästgård där Gud var lika självklar som allt annat och säger sedan: "För mig har det mer handlat om hur jag skulle leva med att Gud förändrades". Om KG Hammars Gud är densamme som Gardells Gud låter jag vara osagt, men de tillhör samma kategori. De har det gemensamt att

föreställningarna om dem förändras och utvecklas allteftersom människan utvecklas och hennes livsvillkor förändras. Gardell har själv bestämt hurdan hans Gud ska vara. Inte undra på att Gardells Gud är märkligt lik honom själv. Det är en Gud som i kärleksfull vänlighet godkänner synd. Gardells bok "Om Gud" har fått stor spridning. Gardell har också välkomnats av präster och biskopar i svenska kyrkan att förkunna om sin föränderlige Gud. Läs Seth Erlandssons avslöjande granskning av Gardells bok.

Vi försätter serien med inledningar till Bibelns böcker. Nu har vi kommit fram till Nya testamentets böcker. Först ut är John Vogt med introduktioner till Jakobs brev och Galaterbrevet.

Stefan Hedkvist

* * *

Till våra prenumeranter och läsare riktar vi ett tack för trogen bön och uppmuntran under detta år. Det är därför vi vill fortsätta med vår tidskrift under 2005. Det är endast tack vare ert intresse och stöd som vi kan fortsätta. Vi är inne i en tid då allting är väldigt dyrt och det innebär att ert stöd är viktigare än någonsin. Det går bra att prenumerera för 2005 redan idag.

Prenumerationspriset är oförändrat 150 svenska kronor (stud 90 kr). Norska prenumeranter betalar 135 norska kronor (stud 85 n kr). Finska prenumeranter betalar 17 Euro (stud 12 Euro).

Man kan naturligtvis ge bort en prenumeration till en vän eller bekant som kanske skulle uppskatta vår tidskrift. Vi kan gärna skicka ett provexemplar om någon önskar det. Glöm inte att vi är i behov av gåvor för vår verksamhet och det är bara genom våra prenumeranters trogna stöd som vi kan fortsätta. Vi tror att *Biblicum* behövs i en tid som allt mer och i allt snabbare takt lämnar den klassiska kristendomen för modernism och förnekelse. Vi tror också att det finns räddning i Guds eget Ord, den heliga Skrift och därför vill vi räcka detta ord till vår samtid genom *Biblicum*. Hjälp oss i detta arbete med fortsatt bön och ekonomiskt understöd. Härmed önskar vi våra läsare en God Jul och ett Gott nytt år i vår Frälsares Jesu Kristi namn.

Red

De tidigaste breven

Av John Vogt

Inledning till Nya testamentets böcker

Under den nytestamentliga kyrkans första tid kunde apostlarna personligen besöka de första församlingarnas små grupper. Därför kände ingen något omedelbart behov av skrivna vittnesbörd. Men det förändrades snart. Inom trettio år efter Kristi uppståndelse blev med nödvändighet de stora lärarnas personliga besök alltmer sällsynta, och det blev uppenbart att martyrskap eller hög ålder snart skulle göra slut på den apostoliska tiden. Det hade bildats församlingar långt från Jerusalem och de var utspridda över stora delar av tre kontinenter. Många av dem kunde endast nås per brev. Dessutom uppstod problem och frågor som behövde åtgärdas snabbt och inte kunde vänta tills en apostel kom på besök någon gång i framtiden.

Under dessa omständigheter manade den helige Ande apostlarna att skriva ner det som till tidens slut skulle tjäna som Kyrkans stora skatt av gudomlig sanning, hennes källa till frälsande kunskap och hennes vägledning för det kristna livet. I visshet om att de skrev Guds sanning förväntade sig författarna att församlingarna skulle acceptera deras undervisning, dela med sig av den och bevara den för framtiden. Författarna var säkra på att deras ord inte var framsprungna ur mänsklig visdom utan genom den helige Andes inspiration. Paulus skriver: *Vi förkunnar Guds hemliga vishet, den vishet som är fördold och som Gud från evighet har bestämt att bli till härlighet för oss... Ty för oss har Gud uppenbarat det genom sin Ande. Anden utforskar allt, också djupen i Gud. Vem vet vad som finns i människan utom människans egen ande? Så vet heller ingen vad som finns i Gud utom Guds Ande. Men vi har inte fått världens ande, utan den Ande som är från Gud, för att veta vad vi har fått från Gud. Detta förkunnar vi också, inte med ord som mänsklig vishet lär*

utan med ord som Anden lär, när vi återger andliga ting med andliga ord (1 Kor 2:7-13).

Dessa inspirerade uppteckningar av evig sanning kommer vi att ägna oss åt i denna artikelserie. Vi ska gå kronologiskt tillväga och ta Nya testamentets böcker i den ordning de blev skrivna och försöka förstå sambandet mellan dem. Även om kronologisk ordning och historisk bakgrund inte kommer att inverka på de läromässiga sanningar vi får fram ur dessa inspirerade skrifter, kan bakgrund och ordningsföljd hjälpa oss att bättre förstå en del av det vi läser i dem. En tidig datering av Jakob kan t ex hjälpa oss att förklara varför han inte tar upp frågor som gäller hedningarna, t ex sexuell omoral, mat som offrats till avgudar, omskärelse och de gammaltestamentliga ceremoniallagarna. Kunskapen om att 2 Korintierbrevet skrevs under Paulus tredje missionsresa hjälper oss förstå att de svårigheter Paulus räknar upp i kapitel 11 är detaljer från hans tidigare liv och inte de händelser som Apostlagärningarna återger från ett senare skede i hans liv. Om vi är medvetna om att Lukas förmodligen skrev Apostlagärningarna medan han fick vänta i Rom under Paulus första fångenskap, hjälper det oss att förklara varför boken slutar så abrupt med Paulus förestående rättegång. Om vi ser bevis på att Paulus frigavs från sin första fångenskap och företog en fjärde missionsresa, bidrar det till att förklara vissa händelser som nämns i hans sista brev. Att Johannes skrev sitt evangelium efter synoptikerna är säkert förklaringen till varför han berättar många händelser som inte har återgetts av de andra medan han hoppar över sådant som de har berättat. Den tidiga dateringen av Galaterbrevet kan också hjälpa till att tillbakavisa kritikernas påstående att Paulus teologi utvecklades med tiden, för rättfärdiggörelsen genom tro uttalas klart i vad som kanske är Nya testamentets tidigaste bok.

JAKOB

”Jakob är den kanske mest förtalade boken i Bibeln. Martin Luther gjorde det inte bättre genom att kalla den en halmepistel. Men rätt förstådd är Jakobs brev inte en halmepistel utan en stålepistel.”¹

---

¹ William Kessel, *The Living Church, The New Testament*, ELS, Mankato MN, 1985, s 53.

Historisk bakgrund

Jakobs brev är ett av de åtta allmänna eller katolska breven. De kallas allmänna för att deras budskap är av mer allmän natur och med vidsträckt tillämpning. Dessutom tycks de vända sig till en bredare allmänhet. Detta till skillnad från Paulus brev som vänder sig till bestämda församlingar och behandlar speciella frågor. Men det kanske är rättare att säga att när det gäller många av de allmänna breven *känner vi inte till* mottagarna i de fall det är tydligt att författaren har tänkt på en viss person eller grupp. Det är vanligen också mer oklart *för oss* när dessa brev blev skrivna, och gissningarna när det gäller dateringen av dem varierar mycket.

De frågetecken vi har när det gäller de allmänna breven är vi inte ensamma om. De flesta av dessa brev kallas *antilegomena* (omstridda skrifter), vilket betyder att det redan i urkyrkan diskuterades om de hörde hemma i Bibeln eller inte.

Författarskap

Brevet börjar: *Från Jakob, Guds och Herren Jesu Kristi tjänare*. Jakob är ett mycket vanligt namn och ger oss ingen direkt identifiering av författaren. Men just det att namnet är vanligt kan ge en ledtråd i vårt sökande efter vem denne Jakob är. Endast en person i framskjuten ställning och välkänd för läsarna kunde använda ett så vanligt namn utan närmare bestämning. Ändå nöjer sig Jakob med att bara identifiera sig genom detta enda namn. Ett bibliskt exempel på detta är Luk 24:34. Där sägs det bara Simon trots att det fanns två som hette Simon bland lärjungarna. Läsaren förutsätts ta för givet att den mer välkände Simon, Simon Petrus, är den person som omtalas. Så vi måste se oss om efter en framstående Jakob som är välkänd för urkyrkan.

Fyra Jakob omnämns i Nya testamentet:

1. *Aposteln Jakob, Johannes bror*. Han är troligen inte författaren eftersom han dödades ganska tidigt, omkring år 44 (Apg 12:1-2). Det tycks vara för tidigt för detta brev som verkar vara skrivet av en person som läsarna lär känna som en som har en ledande ställning i kyrkan.

2. *Aposteln Jakob, Alfeus son*. Han verkar inte vara författaren eftersom inget nämns om honom i Apostlagärningarna, medan däremot författa-

ren till detta brev vänder sig till läsarna under förutsättningen att han är välbekant för dem.

Märk: om någon av de två apostlarna Jakob skrivit brevet skulle man förvänta sig att han hade legitimerat sig som apostel på samma sätt som Paulus och Petrus vanligen gjorde. Dessutom skulle boken inte ha fått *antilegomena*-status om urkyrkan hade sett någon av apostlarna som författare, eftersom apostoliskt författarskap var en av de viktigaste faktorerna när man skulle fastställa om en bok tillhörde kanon.

3. *Jakob, aposteln Judas far*, ”inte Iskariot” (Luk 6:16; Apg 1:13). Han är ingen trolig kandidat eftersom han bara nämns i förbigående i Bibeln.

4. *Jakob, Jesu bror*. Han står först på listan över Jesus bröder, så han var troligen äldst (Matt 13:55). Han var en av de utvalda personer som Kristus visade sig för efter sin uppståndelse (1 Kor 15:7). Petrus väljer ut honom att ta emot rapporten om sin befrielse ur fångelset: *Berätta detta för Jakob och de andra bröderna* (Apg 12:17). Paulus kallade honom en *Kyrkans pelare* (Gal 2:9). Han ledde tydligen rådsrådet i Jerusalem i sin ställning som Jerusalemsförsamlingens ledare (Apg 15:13-21). Paulus träffade honom under sina första och sista besök i Jerusalem (Gal 1:19; Apg 21:18). Det finns också andra hänvisningar till honom (Joh 7:5; Apg 1:14; Gal 2:12; Judas 1:1). Eusebius kallar i sin *Kyrkohistoria*² Jakob en bödens man, säger att han var en gudfruktig man med smeknamnet ”den rättrådige” och berättar att han dog som martyr år 62. Alla dessa omnämningen pekar på Jakob, Jesu bror, som en välkänd, högt aktad person med auktoritetsställning. Han är den troligaste författaren till detta brev.

Mottagare

Detta ”allmänna brev” riktar sig till människor i allmänhet och *så vitt vi vet* inte till en speciell grupp, och det har ett mer allmänt budskap som passar för en utspridd läsekrets. De som Jakob skriver till, *de tolv stammarna i församlingen*, verkar ju vara en sådan allmän läsekrets.

Kan vi säga mer? Ja. Det är tydligt att brevet är skrivet till kristna. De är *födda på nytt genom sanningens ord* (1:18). De sägs *tro på vår Herre*

---

² Eusebius, *History*, II, s.23, 6.

Jesus Kristus (2:1). De står fasta *ty Herrens ankomst är nära* (5:8). De kallas *bröder* 15 gånger i brevet. Brevet är inte skrivet till troende för att lära människor hur de blir frälsta utan hur frälsta människor bör leva.

Vi kan närma oss mottagarna ytterligare ett steg. De hade förmodligen judisk bakgrund. Vi kan dra den slutsatsen av flera detaljer i brevet. Att kallas *de tolv stammarna* och *trolösa* (4:4) är säkert judiska anspelningar som har sin grund i Gamla testamentet. *I församlingen* visar säkert på vad som hände med församlingen i Jerusalem (Apg 8:1; 11:19). Det står inget i brevet om sexuell omoral eller avgudadyrkan som huvudsakligen var hedniska problem, men det sägs mycket om skillnaden mellan vad man säger och vad man gör, vilket var ett vanligt ämne när Jesus talade med judarna, i synnerhet fariseerna. Exempel från Gamla testamentet citeras som kända texter som inte behöver förklaras.

Vi drar slutsatsen att detta brev var avsett särskilt för troende med judisk bakgrund inom och utom Palestinas gränser. Som ledare för församlingen i Jerusalem skrev Jakob i sin egenskap av pastor för att undervisa och uppmuntra sin spridda och förföljda hjord.

Var och när boken skrevs

Det mest troliga är att brevet skrevs från Jerusalem där Jakob, Jesu bror, bodde. Anspelningarna på klimatet i Palestina (höstregn och vårregn i 5:7; fikon och oliver i 3:12) ger stöd för att platsen låg i Palestina.

Det finns ett antal skäl för att detta brev skrevs mycket tidigt, kanske först av Nya testamentets böcker.

1. Det finns inte spår av spänningar mellan judar och hedningar eller för den delen av hedningar i kyrkan över huvud taget. Omskärelsen nämns inte som ett problem. De problemen uppstod när fler hedningar kom till tro och blev vid tiden för rådsrådet i Jerusalem år 49 splittrande motsättningar som man inte kunde bortse från.

2. Församlingens möte kallas *er synagoga* (= sammankomst, 2:2). Det tyder på en nära anknytning till deras judiska rötter. Detta brev har faktiskt kallats "Den mest judiska boken i Nya testamentet".³

3. Jakob var en erkänd ledare före Paulus första missionsresa, alltså före år 47 (Apg 12:17).

---

³ *The Zondervan Pictorial Encyclopedia of the Bible*, III, s 396 (Zondervan, Grand Rapids MI, 1977).

Gissningarna när det gäller Jakobs brevs datering sträcker sig från år 45 till 62. Säkert skrevs det före Jakobs martyrdöd år 62. Det som nämnts ovan talar för en tidig datering. Någon gång mellan år 45 och 48 tycks sannolik.

Orsaken till detta brev

Brevet tar uppenbarligen inte upp några speciella frågor utan skrevs för att mottagarna var tyngda av prövningar, både förföljelse (1:2) och fattigdom (2:6). De frestades att kasta in handduken och anpassa sina liv till världen runt dem. Brevet ger därför en stark uppmuntran till läsarna att hålla tron levande och verksam.

Framträdande kännetecken

Brevet är inte läromässigt till sin karaktär. Jesu inkarnation, lidande, död och uppståndelse blir inte särskilt nämnda. Å andra sidan bekänner Jakob att Jesus Kristus är *Herren* (1:1; 2:1), att de kristna är utvalda och födda på nytt genom Ordet (1:18) och kan vara vissa om Herrens återkomst (5:7-8).

Det finns många förmaningar i brevets 108 verser, ja, så många som 54 stycken. Det ger utan tvivel brevet en auktoritativ karaktär.

Brevet är opersonligt. Det nämns ingenting om en personlig förbindelse mellan författaren och läsarna.

Många belysande exempel tas från naturen. Någon har noterat att Jakob har fler exempel från naturen än alla Paulus brev tillsammans.⁴ Till listan hör *havets våg* – 1:6; *blommor* – 1:10,11; *fartyg som drivs av hårda vindar* – 3:4; *tämjda djur* – 3:7; *vattenkällor* – 3:11; *fikon, oliver och vindruvor* – 3:12; *rök* – 4:14; *skördearbetare* – 5:4; *höstregn och vårregn* – 5:7.

Det finns stora likheter med Jesu bergspredikan. Jämför:

1:22 med Matt 7:24

2:5 med Matt 5:3

3:10-12 med Matt 7:15-20

---

⁴ Paulus tar sina exempel företrädesvis från stadslivet (ett lopp – Apg 20:24; 1 Kor 9:24-27; Gal 5:7; Fil 3:14; boxning – 1 Kor 9:26; lagar – Rom 7:1-4; Gal 3:15; 4:1-2; segertåg – 2 Kor 2:14; Kol 2:15; handpenning – 2 Kor 1:22; 5:5).

3:18 med Matt 5:9
4:11-12 med Matt 7:1
5:2-3 med Matt 6:19-20
5:12 med Matt 5:33-37

Brevet är skrivet på utmärkt grekiska men med hebraismer som t ex *bad en bön* (5:17) och *Herren Sebaot* (på grekiska *Kýrios Sabaóth*, 5:4). Detta används förresten som ett argument mot att Jakob, Jesu bror, är författaren. Var hade han lärt sig så bra grekiska? Men han bodde i Jerusalem som var en internationell världsstad, och han hade att göra med folk från hela världen. Han undviker också långa, krångliga meningar och använder i stället rättframma uppmaningar.

Fråga om rättfärdiggörelsen

Det finns en enkel lösning på de påstådda skillnaderna mellan Paulus och Jakobs lära om rättfärdiggörelsen. Det är visserligen sant att Jakob betonar att det är viktigt med goda gärningar. Det är precis lika sant att på många ställen betonar även Paulus vikten av goda gärningar. Men enbart den gemensamma betoningen löser inte till fullo problemet i Jakobs andra kapitel. I Galaterbrevet 5:6 säger Paulus t ex: *I Kristus Jesus beror det inte på om vi är omskurna eller oomskurna, utan om vi har en tro som är verksam i kärlek.* Det är inte samma sak som Jakobs påstående i kapitel 2: *Ni ser alltså att en människa erkänns som rättfärdig genom gärningar och inte bara genom tro* (24). Paulus säger att en människa blir rättfärdig genom tro och att tron i sin tur leder till kärleksgärningar. Jakob däremot säger att en människa blir rättfärdig genom gärningar och inte bara genom tro.

Jakob ger dock själv lösningen på det påstådda problemet när han använder uttryck som *visa mig* (2:18), *jag ska visa dig* (2:18), *du ser* (2:22), *ni ser* (2:24). Dessutom förklarar han tydligt vad han menar när han skriver: *Visa mig din tro utan gärningar, så ska jag visa dig min tro genom mina gärningar* (2:18). Här upprepar Jakob Jesu ord: *Om ni förutsätter att trädet är bra, så är frukten bra, eller att trädet är dåligt, så är frukten dålig. Ty av frukten känner man trädet. . . . Efter dina ord ska du frias* (grekiska *dikaiáthänä*= rättfärdiggöras) *och efter dina ord ska du fällas* (Matt 12:33,37).

Jakob talar inte om rättfärdiggörelse inför Gud utan *inför människor*. Han talar om hur en människa ses som rättfärdig av andra människor. Hur kan vi veta att någon är troende när vi inte kan titta in i hjärtat och se tron? Vi erkänner någon som medkristen (anser honom rättfärdig) på grund av vad vi kan se och höra, nämligen hans bekännelse i ord och handling. Vi anser den människa som lever och lär i harmoni med Skriften som rättfärdiggjord. Inför människor blir man alltså rättfärdiggjord (visar sig vara rättfärdig) genom gärningar; inför Gud blir man rättfärdig (förklarad rättfärdig) genom tro utan gärningar. Paulus talar om rättfärdighet inför Gud och Jakob talar om rättfärdighet inför människor.

Innehåll

Tema: Guds gärningar är mycket viktiga

Disposition:

Inledning (1:1)

Praktisk del:

1. Inför provningar och frestelser (1:2-18)
2. Tro och gärningar (1:19-2:26)
3. Att tygla tungan (kap 3)
4. Att underkasta sig Gud (kap 4)
5. Varning till de rika (5:1-6)
6. Uppmuntran till tålmod och bön (5:7-20)

Nyckelavsnitt: Jakob 2:14-26

Kanonfrågan

Den nytestamentliga kanon, dvs den lista på böcker som hör till Bibeln, växte fram under några få århundraden. Det var ingen som satte sig ner och gjorde en lista och sedan i kraft av sin auktoritet eller övertalningsförmåga övertygade resten av kristenheten att acceptera den. Utan Nya testamentets böcker *bevisade själva sin äkthet*. Med tiden kom de att bli erkända och accepterade som tillhörande Bibeln på grund av inneboende värde. Början till kanon kan man se på Nya testamentets egna sidor. Petrus placerar Paulus skrifter på samma nivå som *de övriga Skrif-*

terna (2 Petr 3:16). 1 Clemens, en skrift av en av de apostoliska fäderna⁵ år 95 e Kr, har citat från 13 av böckerna i vårt Nya testamente. Justinus Martyren, omkring 50 år senare, citerar från 14 olika nytestamentliga böcker.

När de första kristna försökte identifiera och bevara Nya testamentets äkta inspirerade skrifter tittade de efter tre saker:

1. att boken var skriven av en apostel eller någon nära en apostel så att den därmed hade apostolisk auktoritet

2. att boken var känd och allmänt accepterad inom hela kristenheten

3. att boken var i harmoni med Skriftens övriga läror och gav tydliga bevis på att vara inspirerad av Gud.

Man gjorde skillnad mellan *homologoumena* (allmänt erkända böcker) och *antilegomena* (omstridda böcker). *Homologoumena* är de böcker som allmänt erkändes som verbalt inspirerade av Gud. *Antilegomena* var de böcker vilkas medräknande i kanon ifrågasattes av några, kanske för att ett av ovannämnda kriterier fattades eller var okänt. Medan enskilda ledare hade reservationer när det gällde *antilegomena*, kände de troende i allmänhet igen Herens röst i dem, och de förblev en del av kanon. Det har dock funnits en tveksamhet att grunda en lära endast med hänvisning till en bok som räknas till *antilegomena*.

Denna bakgrund leder oss till frågan om Jakobs brev plats i kanon. Det hör till *antilegomena*. Det finns mycket tidiga anspelningar på det i Clemens av Roms (96) och Hermas Herdens (110-140) skrifter men saknas i några av de första listorna. Kyrkohistorikern Eusebius (ca 325) skriver att Jakob är en av ”de omdiskuterade böcker som inte desto mindre är välbekanta för de flesta läsare”.⁶ Jakobs brev hade en stark ställning i den östliga kyrkan från det tidiga 300-talet och blev formellt godkänt som kanonisk i västvärlden vid det tredje kyrkomötet i Kartago år 397 e Kr.

De flesta lutheraner är medvetna om att Luther hade förbehåll när det gällde Jakob. Men många förstår inte till fullo i vilken situation Luther

---

⁵ *Apostoliska fäder* är ett namn som gavs åt de tidiga kyrkofäder som personligen kände en apostel. De skrev mellan år 90 och 130 e Kr. Clemens som var biskop i Rom år 92 till 101 antas vara lärjunge till Petrus och Paulus.

⁶ Eusebius, *History*, II, 23.

befann sig. Den romersk-katolska kyrkan gjorde ingen åtskillnad mellan Gamla och Nya testamentet, apokryferna och otaliga heliga uppenbarelser och traditioner.⁷ Luther blev tvungen att fråga: Vilka böcker hör hemma i Bibeln? Han godtog alla äkta bibelböcker som inspirerade och ofelbara. Han måste avgöra om Jakobs brev, som tillhörde *antilegomena*, var en äkta bibelbok.⁸

Luthers problem med Jakob var huvudsakligen att *rättfärdig av gärningar* verkade komma i konflikt med *rättfärdiggörelse av nåden allena, av tron allena*. I sina båda företal 1522 och 1546 kallar han Jakobs brev för ”halmepistel” i jämförelse med Johannesbrevet, Romarbrevet, Galaterbrevet och 1 Petrusbrevet, ”för att det inte bär evangeliets prägel”. Egentligen verkar det som om Luther var osäker på hur han skulle förhålla sig till Jakob som följande något motsägende påståenden visar:

Även om de gamla förkastat detta brev av sankt Jakob, så prisar jag det och anser det ändå gott, eftersom det inte alls framställer någon människolära och strängt driver Guds lag. (Å andra sidan) går det rakt emot sankt Paulus och all annan skrift, när det tillägna gärningarna rättfärdigheten.

Han för samman det ena med det andra utan någon ordning, att det förefaller mig, som om han skulle ha varit en god, from man, som uppfattat några ord av apostlarnas lärjungar och så kastat ner dem på ett papper.

Jakob har velat motstå alla dem, som förlitade sig på tron utan gärningar, men han har inte räckt till för detta. Han försöker med lagens tvång uträtta det, som apostlarna uträttar genom att locka till kärlek. Därför kan jag inte sätta honom bland de rätta huvudböckerna, men jag vill därmed inte hindra någon, att sätta honom hur högt han vill, ty för övrigt har han många goda ord.⁹

---

⁷ Det är likadant idag. I den bok som tryckts i samband med filmen ”The passion of the Christ” ställer t ex Mel Gibson, som är en djupt troende romersk katolik, traditionen jämbördig med Bibeln: ”Den heliga Skrift och godkända uppenbarelser av Kristi lidande var de enda möjliga texter jag kunde utgå från” (*The Passion*, Icon Dist., 2004, Preface).

⁸ Luther ställde sig faktiskt frågande inför fyra av de böcker som tillhör *antilegomena*. Han översatte Hebreerbrevet, Jakobs brev, Judas brev och Uppenbarelseboken och tog med dem i sin tyska Bibel, men han placerade dem sist och numererade dem inte i sin innehållsförteckning.

⁹ Carl Axel Aurelius, *Martin Luthers företal till Bibeln*, Verbum 1983, s 96f.

Allt är inte alltid som det synes

Av Paul T. Prange

I en bok i mitt bibliotek finns ett avsnitt som är så utsökt att det aldrig har undgått att sätta min fantasi i rörelse var gång jag har råkat på det. Det är boken *”Reversed Thunder”* (Omvänt tordön) av Eugene H. Peterson. Till underrubrik har den: *Johannes uppenbarelse och den bedjande fantasin*. I ett kapitel med rubriken ”Ett sista ord om gudstjänsten” skriver Peterson:

De kristna firar gudstjänst med den övertygelsen att de står inför ... den levande Guden som härskar, talar och uppenbarar, skapar och återlöser, befäller och välsignar. Utomstående som ser dessa gudstjänsthandlingar ser ingenting sådant. De ser några få människor som sjunger gammalmodiga sånger, ibland falskt, någon som läser ur en gammal bok och säger några kommentarer som kanske eller kanske inte intresserar åhörarna och sedan äter man en liten bit bröd och dricker en klunk vin som de påstår ger näring åt deras eviga själar på samma sätt som kött och potatis uppehåller deras fysiska kroppar. Vem har rätt? Är gudstjänsten verkligen ett möte som sammankallats av Gud där trons människor välsignas av hans närvaro och tar emot hans frälsning? Eller är den en patetisk, och ibland desperat charad där människor försöker få Gud att lägga märke till dem och göra något för dem (1 Kung 18)?

”Vem har rätt?” undrar Peterson. Ser en utomstående sanningen eller händer här något som är dolt för dennes ögon? Jag har känt till svaret på Petersons fråga ända sedan jag läste den för första gången, men det beror inte på att jag är mer klarsynt än hans ”utomstående”. Vid olika tillfällen har även jag sett några få människor på en gudstjänst sjunga gammalmodiga sånger, och ibland falskt. Vid olika tillfällen har det varit jag som har läst ur den gamla, gamla Boken och när jag har tittat ut över åhörarna har jag undrat huruvida de är intresserade eller inte. Ända sedan jag kämpade mig upp i min mors famn och sträckte mitt huvud mot henne för att fånga doften från hennes läppar sedan hon återvänt

från altaret, har jag varit medveten om de små bitarna bröd och klunkarna med vin. Jag har inte alltid varit medveten om deras innebörd.

Jag vet idag vem som har rätt, inte därför att jag är äldre, utan därför att min Herre och din, ursprunget till allt som är verkligt, ja till verkligheten själv, har talat om det för mig. I sitt Ord har Herren försett oss med lockande och ljuvliga glimtar av den mångfacetterade verklighet som döljer sig bakom de enkla och tämligen oansenliga handlingar vi ser i gudstjänsten. Syftet med denna framställning är att måla den himmelska verkligheten för ditt inre öga, så att du när du i fortsättningen firar gudstjänst med dess distraherande jordiska egenskaper, kommer ihåg att allting inte alltid är som det synes.

Min gudstjänst började innan någon visste mitt namn. Jag var åtta dagar gammal den där dagen på adoptionsbyrå då någon hällde vatten på huvudet på en baby utan föräldrar, en baby med en mycket osäker framtid, och uttalade orden: ”Jag döper dig i Faderns, Sonens och den helige Andes namn.” Jag tvivlar på att en utomstående skulle ha kunnat upptäcka något stort drama. Där fanns inga faddrar och ingen kamera. Jag tvivlar på att de använde en sådan där fin, nystärkt linneservett. De skrev på ett intyg – jag har sett det. Sedan for de iväg med mig till – ja, jag vet faktiskt inte vart. Men trots de vaga och osäkra jordiska omständigheterna i min föreställning, är den himmelska verkligheten kring vad som hände helt klar:

Änglar sjöng. Änglarna som var närvarande i det rummet ropade ”Amen” och brast ut i sång, fulla av glädje över att en syndare hade förts till omvändelse och tro. Det jordiska barnet kände kanske bara en fuktig droppe, men den himmelska verkligheten var att han, kippande efter andan, dränktes i dödens vatten och blod och sedan renad lyftes upp för att visas upp som segerbyte på ett tälle där endast heliga ting får förevisas.

Detta barn kröp längs samma väg som de tusenden som renades i kopparhavet innan de gick in i det heliga. Människor kunde en gång i tiden se det här havet med sina ögon när det bestod av en stor gjuten kopparskål som stod vid ingången till templet i Jerusalem. Där renades Herrens präster innan de trädde fram med sina offer. Genom detta pånyttfödelsens och förnyelsens bad i havet, förenades barnet med alla troendes prästadöme och började sitt liv av offer och lovsång. Vid den

tid då det här barnet förenade sig med festtåget hade det synliga havet i Jerusalem blivit förstört och, enligt Hesekiels syn, ersatts med en strömmande flod vars källa väller fram där havet en gång stod.

När barnet kom upp ur floden, fann han att han var renad och kunde tjäna i det heliga. När han reste sig och började se klart med sina unga ögon, såg han konturerna av en praktfull tron. Där satt ett Lamm och tittade ner på barnet som ställts fram för honom, ett Lamm så mäktigt att han bara genom att tala kunde skapa ting som aldrig tidigare funnits. I detta ögonblick i gudstjänsten närmade sig barnet honom. Däraktigt, ovetande om den makt och prestige denne härskare på sin tron besitter? Nej, barnet närmade sig med frimodighet, för barnet hade blivit härskarens son.

Jag blev adopterad av Gud innan jag adopterades av mina föräldrar. Som adoptivbarn har jag i hela mitt liv varit medveten om denna koppling till mitt dop. Jag vet att när mina föräldrar dör kommer jag att arva något av dem. Det kanske inte blir så mycket och jag måste dela lika med mina två bröder och två systrar, men något kommer jag att få. Jag är mina föräldrars barn. Jag vet att vid min Frälsares död ärvde jag enorma rikedomar av min himmelske Fader: syndernas förlåtelse, liv och frälsning, den helige Ande och alla gåvor som kommer med honom; kärlek, glädje, frid, tålmod, vänlighet, godhet, trohet, mildhet och självbehärskning. Det är väldigt mycket, bara för att man tillhör familjen.

Så därför lyssnar jag i gudstjänsten efter mitt släktnamn, namnet jag fick i dopet: Fadern, Sonen den helige Ande. Men jag lyssnar inte bara för min egen skull. Jag lyssnar också för mina bröders och systrars skull. För om du har det släktnamnet och jag har samma släktnamn, då måste vi tillhöra samma familj. Och det förändrar hur jag tänker om dig.

När klockorna ringer till gudstjänst, ser det inte alls ut som när snälla bröder och systrar, nybadade, frotterade och pudrade rusar in i den varma famnen på en stolt förälder som står där med utsträckta armar. Nej, när jag ser mig omkring vid gudstjänsten ser jag i stället människor som ser besvärade ut i obekväma kläder. Jag lägger märke till irriterade makar och ängsliga föräldrar, oroliga barn, och tonåringar som desperat försöker hitta en bekväm kroppsställning. När jag ser människorna stiga in i helgedomen i min hemförsamling ser jag människor med olika livsinställning och konstiga uppfattningar i kyrkliga ting. När jag ser elever

och lärarkollegor på min skola komma in i kapellet ser jag människor som kämpar med så många personliga bekymmer att det verkar vara omöjligt för dem att ha tillräckligt med känslomässigt engagemang kvar att handha andras bekymmer. Vid en konferens skulle jag se många okända och främmande ansikten.

Men allting är inte alltid som det synes. Vet ni vad Gud skulle se vid en kyrklig konferens? En släktträff! Ni vet hur de brukar vara. Folk anländer vid olika tidpunkt. Somliga är löjligt punktliga. Andra är alltid sena. Några anländer med glatt humör, andra är slitna och trötta av resandet, och ytterligare andra är arga och irriterade. Men de kommer allihop. De kommer med sitt långa förgångna av synd och försoning, med sina vanor och egendomligheter som sedan länge är välkända för alla som känner dem. De kommer. Och oavsett om de har sina gamla, smala och beniga fingrar redo för ett litet nyp eller sina knubbiga barnakinder redo för att nypas, vet de att de till slut måste göra det som alla gör, de måste leta upp patriarken, släktens älderman som sitter i rullstolen, ställa sig på knä och säga med hög röst: ”Jag är Vickes son.”

När vi samlas till gudstjänst hälsar vi, vare sig vi kommer tidigt eller sent, på varandra allt efter vår personlighet och vår bakgrund. Men vi vet att vi alla egentligen är där för att finna patriarken, att tänka på hans kors, att falla på knä och säga med hög röst: ”Av nåd tillhör jag din familj.” Och när vi ser oss omkring och ser oss alla i samma ställning, som medlemmar i familjen av bara nåd, drar vi oss till minnes hur det är i familjer: de för länge sedan förlorade är välkomna, de välkända är älskade trots sina ofullkomligheter och alla blir uppmuntrade. Låt oss inte överge våra sammankomster. Låt oss inte sluta upp med att uppmuntra varandra. Låt oss ta emot uppmuntran.

Och sedan äter vi. Jag misstänker att ätande hör till alla släktträffar oavsett vilken kultur man har växt upp i. Jag har ofta önskat att jag hade blivit adopterad av en mexikansk eller grekisk eller italiensk familj. Jag tycker så mycket om deras mat. Men jag tror att jag vet varför Herren satte mig i en vanlig, vit familj i mellanvästern i USA. Punktligheten. Jag vill alltid äta vid bestämda klockslag. När det börjar närma sig halv åtta, klockan tolv eller fem på eftermiddagen så måste jag ha något att äta. Jag har haft lite svårt att anpassa mig i mitt tvärkulturella äktenskap

med en fin flicka med skandinaviskt ursprung. I hennes släkt bryr man sig inte alls om vad klockan är när man tar fram lefsan.

Men jag har lagt märke till att även i min frus släkt tar vi ätandet på mycket stort allvar när vi samlas till släktträff i gudstjänsten. Vi har lagt märke till hur Skriften talar om nattvarden, särskilt i 1 Korintierbrevet 11, där förhållandet att den ena förblev hungrig medan den andra blev berusad fördöms, och därför är nattvardsfirandet mycket formellt bland oss. Punktlighet ifrågasätts aldrig, man masar sig verkligen inte på vägen mot altaret. Vår skriftenliga lära och praxis angående gemenskapen vid Herrens bord förhöjer i vårt sinne ännu mer det allvarsamma i situationen.

Utomstående förstår inte det här. Mitt intryck är att de flesta utomstående ser hur allvarligt vi tar det med Herrens nattvard och känner på sig att här finns det en falsk fromhet som står i kontrast till vår annars så otvungna livsstil. De ser hur lätt vi tar på saker och ting utanför kyrkan, hur ivrigt vi punkterar pompa och ståt och driver med uppblåsthet. De ser hur mekaniska vi kan vara i vårt gudstjänstfirande, så att vi inte vet om det är nattvardsgång förrän vi ser nattvardskärlen på altaret. Och så ser de hur vi blir väldigt allvarliga i det ögonblick då nattvardsliturgen tar sin början och lägger an en gudstjänstmin, och de undrar: "Är det bara ett spel?" Deras förvirring kan bli än större när vi ivrigt har bjudit med dem till gudstjänsten och sedan ber dem sitta kvar när det är dags att gå fram till altaret.

Det kanske är främmande för vår livsstil i övrigt att behandla eukaristien med sådan vördnad. Kanske är det "de utomstående" från vår egen familj som bäst kan kommentera detta, sjunde- och åttondeklassarna som snart ska konfirmeras. Jag minns när jag själv var en generad åttondeklassare med distraherade tankar när jag beredde mig att gå till nattvarden. Föreställ er min förvåning när några av dessa förvirrade tankar sattes på pränt i John Louis Andersons bok *Skandinavisk humor och andra myter*:

Konstaterad oro nr 19: Vilken min ska jag ha när jag går fram till nattvarden?

Nr 48: Tänk om pastorn vill ställa några fler frågor om katekesen till mig innan han ger mig nattvarden?

Nr 22: Vart ska jag titta när jag går tillbaka till min plats? Ska jag le mot en person som fångar min blick?

Nr 44: Tänk om jag inte hittar min plats med en gång och måste se mig omkring för att hitta den och om folket slutar sjunga för att se på mig?

Nr 17: Hur länge ska jag vara tyst efter nattvardsgången? Om jag är tyst för länge kommer mina föräldrar då att börja tro att jag har gjort något som jag verkligen skäms för?

Du som är vuxen är kanske mer mogen än så. Men även vi vuxna måste erkänna att nattvarden långa tider i den kristna kyrkans historia har omgetts av, till och med bittra, diskussioner angående fria ting, sådant som Bibeln inte uttalar sig om och som vi därför inte kan avkräva någon en bestämd uppfattning om.

Men vad ser Herren mitt i denna röra av mänsklig förvirring? Han ser att allting inte alltid är som det synes. Enskilda själar som genom vårt lands materiella välfärd och tempo för ett bekymmersfritt liv blir av den helige Ande fokuserade på en enda händelse i historien, Herrens död för vår frälsning. Deras förvirrade tankar och blandade motiv renas av just det blod som rör vid deras gommar. I Kristus ser Gud på dem som fullkomligt mogna, fullkomligt fokuserade och konsekventa i sin sakramentala fromhet.

Vi bör inte låta den rätta tillämpningen av Skriftens lära om slutet nattvardsbord distrahera oss från vad som egentligen pågår. Här och nu ser jag människor som helt riktigt inte kan gå till nattvarden tillsammans på grund av falsk lära i deras olika officiella bekännelser. Men obunden av tid och rum ser Herren alla sina troende närma sig altaret i en obruten ström, från sina egna apostlar ända till nu. Den osynliga kyrkan är, oavsett nation och folkgrupp, stam och språk, synlig för honom genom alla tidsåldrar. Han ser den gemenskap vi har med troende i andra samfund, en gemenskap som vi inte kan fira den här sidan om evigheten. Detta ser han vid Herrens nattvard. Martin Luther säger: ”Att ta emot detta sakrament i bröd och vin, är därför ingenting annat än att ta emot ett säkert tecken på denna gemenskap och förening med Kristus och alla de heliga” (Luther’s Works, Vol. 45, s 51).

I Guds ögon förs vi i altarets sakrament tillbaka till påskalammsfrandet, längs de trognas väg mot korset, genom vår egen tidsålder och hela vägen till bröllopfesten som ska komma då den himmelske Brudgummen hyllas. ”När detta livet är förbi”, sjunger vi, ”Och jag för Gud skall träda, Skall Lammets blod den purpur bli, Vari jag mig vill kläda. När

inför Faderns tron jag står, En ärekrona jag då får, Av nåd får jag den bära. Vid Lammets sida jag, hans brud, Iklädd rättfärdighetens skrud Får stå i evig ära” (Luthersk Psalmbok 28:8).

Vi har hjälp av det här långa perspektivet när vi förbereder vårt gudstjänstfirande. Nyligen berättade en kollega för mig något som du kanske känner igen. En mor hade en son med vissa kunskaper i orgelspel. Modern ville uppmuntra sin son att ta aktiv del i församlinglivet och föreslog pastorn att denne skulle låta honom spela i gudstjänsten. Pastorn ivrade också för större medverkan och gav därför den här gymnasisten psalmnumren och noterna till liturgin ungefär en månad i förväg. Ynglingen tränade på musikstyckena. Han lade ner lika mycket tid på att träna som på att hålla sin rädsla i schack. Månaden gick. Men rädslan försvann inte. Morgonen kom. Ynglingen kämpade sig igenom gudstjänsten vid orgelns tangenter. Några takter i vissa av psalmerna sjöngs utan musik av församlingen. Vid gudstjänstens slut var modern i tårar. Ynglingen flydde. Och pastorn undrade, kortsiktigt, om han hade gjort rätt.

Vi vet inte alltid om vi har gjort de rätta förberedelserna för en gudstjänst. Men på det området är Herrens långsiktiga perspektiv till nytta. Där vi ser en mor som vacklar mellan stolthet och förlägenhet, ser Herren i Kristus en trogen kristen som fört en daglig kamp att fostra ett kristet barn. I Kristus har hon skött sin uppgift perfekt. Där vi ser en tonåring som inte lyckades behärska sin rädsla ser Herren i Kristus en tjänare som har tagit sina blygsamma gåvor och använt dem till hans ära. I Kristus har han skött sin uppgift perfekt. I det långa perspektivet ser Herren tjugo barnbarn som tänker på sin farfar eller morfar, den kämpande organisten, och hur han slutade sin levnad, barnbarn som kommer att ta efter hans tro och föra evangeliet vidare till ännu en generation.

Där vi ser en pastor som kanske inte var så vis i sin gudstjänstplanering, ser Herren, i Kristus, en man som fick möjlighet att låta kärlek gå före fulländning. Detta är mitt bud till er: Älska varandra. Ja visst, sträva efter fulländning. Men gå inte i ditt kall och dina gudstjänstförberedelser förbi på andra sidan när du ser trogen medelmåttighet. Om du planerar allt i minsta detalj, om du spelar utomordentligt bra, om du sjunger absolut rent och inte äger kärlek är du bara en klingande malm och en skrällande cymbal. Kärleken är tålmodig. Den beskyddar alltid.

Och kristen kärlek är inte möjlig utan den frälsande tron. Mina kära, kära, musikälskande, kristna vänner, de lokala körföreningarna håller vackra konserter. De gör Bachs ”Mässa i b-moll” rättvisa och deras framföranden av sakral musik kan få våra ögon att tåras. Men utan tro är det omöjligt att behaga Gud. Vad de otroende körmedlemmarna anbelangar så är allting inte som det synes. Herrens ord är på deras läppar, men deras hjärtan är långt från honom. Och därför är deras strupar som öppna gravar. Vet du hur det luktar om stora, ruttnande kadaver? Kan du föreställa dig flugorna och likmaskarna? Att sjunga inför Herren utan tro är en andlig dålig andedräkt, en stank i den levande Gudens näsborrar.

Den hebreiska texten i Gamla testamentet har ett uttryck om Gud som brukar översättas med ”sen till vrede”. Det ursprungliga hebreiska uttrycket lyder egentligen ”sen till att vidga näsborrarna”. När Herren ser ut över mänskligheten, över dem som han har blåst in livets andedräkt i, tar han själv ett djupt andetag och upptäcker en doft. Enligt Uppenbarelseboken är det den söta doften av rökelse som han lägger märke till, gyllene skålar fulla av rökelse, vilket är de troendes böner (5:8).

Ja mitt i all denna dåliga andedräkt av otro gläder sig Herren över den friska andedräkten hos dem vars munnar har renats av evangeliet. Vi gör precis som de vilka Jesus hade andats på och till vilka han hade sagt: ”Ta emot den helige Ande”, och kallar obotfärdiga sångare till omvändelse. Vi erbjuder dem förlåtelsens friska munvatten och rena doft. Vi kommer ihåg att texten i den andliga musik de sjunger inte återvänder till Gud fåfängt, utan fullföljer sitt syfte att blåsa in livets friska andedräkt i livlösa kroppar och torra ben. En del otroende professionella musiker kanske till och med sjunger texterna om Kristus utifrån krassa, själviska motiv. Men vad spelar det för roll? Det viktiga är att Kristus blir predikad, oavsett om det sker av uppriktiga eller falska motiv. Och det gläder vi oss över. Våra röster ger ljud åt hoppet som fyller oss. Tro, hopp och kärlek.

Jag älskar musik. Ett av de stora tecknen på Guds nåd i mitt liv är att han såg till att jag blev adopterad i en familj som älskar musik. Jag älskar också språk och ord. Ett annat stort tecken på Guds nåd i mitt liv är att han lät mig få min utbildning inom ett skolväsen som värdesätter språk.

Jag har däremot inte alltid varit så säker på att dessa två kärlekar i mitt liv, musik och språk, har något fantastiskt förhållande till varandra. Jag hör frågor som lyder: Vore det inte bättre att vi klarade oss med enbart Guds ord i gudstjänsten när det är så mycket diskussion och debatt om olika musikstilar i kyrkan? Eller om Guds ord är så verksamt i sig självt, hur kommer det sig då att musik där man knappt kan höra en enda begriplig stavelse kan beröra människor så mycket djupare? Var ligger kraften i en bra psalm: i texten, i melodin eller i någon slags mystisk, harmonisk sammansmältning av de två?

Det verkar som om Martin Luther hade funderat över samma frågeställningar. ”Jag är inte nöjd med någon som föraktar musik,” sa han, ”som alla fanatiker gör, för musiken är en skänk och gåva från Gud, inte en gåva från människor. Den driver också bort djävulen och gör människor glada till sinnes... Jag håller musiken för att komma närmast efter teologin och ger den det högsta beröm. Och vi ser hur David och alla helgonen formulerade sina fromma tankar på vers, i rim och sånger, ty musiken härskar i fredliga tider... Den som förstår sig på musik har ett gott lynne. Det är nödvändigt att musiken upprätthålls i skolorna. En skollärare måste kunna sjunga, annars ser jag inte åt honom. Och innan en ungdom blir ordinerad till ett ämbete ska han öva musik i skolan” (What Luther says, II s. 980).

”Musiken är en enastående Guds gåva och kommer näst efter teologin.” Detta uttryck från Luther, brukade för mig vara en tillräckligt god förklaring av förhållandet mellan Guds ord och musiken. Men nyligen begrundade jag Kolosserbrevet 3:16: ”Låt Kristi ord rikligt bo hos er med all sin vishet. Undervisa och förmana varandra med psalmer, hymner, och andliga sånger och sjung med tacksamhet Guds lov i era hjärtan.” När jag läste versen drog jag en slutsats om Guds syfte med att i gudstjänsten så intimt förena musiken med sitt heliga Ord. Gud låter sitt ord kopplas till en så mäktig kraft som musik därför att de båda talar till hela människan sådan Gud har skapat henne: till intellektet, känslan och viljan. Precis som musik, och med musik, är Guds ord avsett för varje del av oss: inte bara för våra hjärnor, utan också för våra känslor; inte bara för vårt offentliga liv utan också för vårt innersta, mest privata jags alla önskningsar. Guds ord är till för varje del av oss och Gud vill att musiken ska spela en viktig roll i att föra det dit.

Guds ord i musiken hjälper oss att se att allting inte alltid är som det synes vara. Vad störs du mest av i din församling? Nästa gång du frestas kritisera ett område av verksamheten i din församling eller kyrka, försök då göra det sedan du först har sjungit Martin Rinkarts ”Låt oss nu tacka Gud”. Men vänta, först måste du höra bakgrunden till psalmen. Martin Rinkart var pastor i Tyskland under trettioåriga kriget. Under krigets sista år blev hans lilla stad intagen av arméer vid tre olika tillfällen. En gång var pastor Rinkart stadens förhandlare i överläggningarna med en av arméerna. Sedan drabbades området av en epidemi. Rinkart förlorade sin hustru och några av sina barn och jordfäste tusentals medlemmar av sin församling (Christian Hymns, an Introduction to their Story, Princeton: Prestige Publications, 1980, 6 audiocassettes). Lyssna nu till hans psalm:

Låt oss nu tacka Gud med hjärta, mun och händer
För stora ting som han har gjort i alla länder.
Han från vårt modersliv och våra barndomsdar
Otaligt mycket gott oss gjort och givit har.

Den evigt rike Gud vill alltid åt oss giva
ett hjärta som är glatt, där friden kan förbliva.
Han i sin stora nåd oss uppehåller väl,
från timlig, evig nöd han frälsar kropp och själ.

När musiken för Guds ord direkt till vårt sinne, våra känslor och vår vilja, får den helige Ande oss att överge vår småaktighet, genom att ta bort våra stenhjärtan och ersätta dem med varma, bultande hjärtan, fyllda av tacksamhet.

Låt oss med allt levande glada och triumferande
höja våra röster i sång till vår Gud,
som livet har gett oss, beskyddat och lett oss
och lovat att vara med oss intill livets slut.

Herren själv lyser med sin låga, går före oss när vi tågar
i natten, med hans baner över oss, mot hans hus.

Tills skuggorna försvunnit och mörkret är övervunnet,
då resmålet vi har hunnit och mörkret blir ljus.

Vi höjer vår sång i tacksamhet även under svåra omständigheter, även när vi inte mår som bäst. Var och en som lever ett medvetet liv i tro vet att synden ständigt kommer i vägen. Det är svårt att tycka om sig själv. Det är svårt att känna sig förlåten. Men Gud känner våra hjärtan bättre än vi själva. Hans verklighet förtränger varje självömkansorgie vårt själviska jag kan sätta igång. Gud vet precis vad vi behöver. Vi behöver hans löften, arrangerade till musik.

När jag misströstar inför synden och döden, får han mig att sjunga:

Uppstånden är nu min Frälsare kär
Till sådan tröst de orden är!
Levande är Han som en gång för mig blev död
Levande är Han, livets bröd.

Och när du känner att du inte kan fortsätta längre hör du den här refrängen:

Och han på örnens vingar lyfter dig,
bär dig fram mot gryningen,
tills du som solen lyser klart.
Han håller dig i tryggt förvar i sin hand.

När ingen annan verkar älska mig vet jag ändå att

Jag är Jesu lilla lamm,
glad och trygg i herdens famn,
För den gode herden bär mig,
med allt gott han här förser mig.
Och han känner väl mitt namn.
Jag är Jesu lilla lamm.

Det är innehållet i psalmverserna som ger oss det som är viktigast i gudstjänsten. Det är inte musiken. Det är inte förberedelserna. Det är inte

gemenskapen. Vad är det då? En enda sak är det absolut viktigaste i gudstjänsten och det är evangeliet. Evangeliet!

”Naturligtvis är evangeliet viktigt”, medger du då som en fin lutheran. ”Det vet vi ju alla, så nu kan vi gå vidare.” Nej, låt oss dröja vid det, låt oss smaka på det.

Ty så älskade Gud världen att han utgav sin enfödde Son, för att den som tror på honom inte skall gå förlorad utan ha evigt liv. Alla står som rättfärdiga utan att ha förtjänat det, av Guds nåd, därför att Kristus Jesus har friköpt dem. Gud bevisar sin kärlek till oss genom att Kristus dog i vårt ställe, medan vi ännu var syndare. Ty Gud var i Kristus och försonade världen med sig själv. Alla ni som har blivit döpta till Kristus har blivit iklädda Kristus. Denna bägare är det nya förbundet i mitt blod, som utgjuts för er till syndernas förlåtelse. Jag förlåter dig alla dina synder, i Faderns, Sonens och den helige Andes namn.

Blir du hänförd av dessa ord? Av flera olika skäl, som alla handlar om synd, frestas vi att gå förbi de här orden till förmån för högtravande retorik. Vi vill bli hänförda och inspirerade. Utan att för den skull befria predikanten från ansvaret att presentera evangeliet med ett friskt och texttroget språk varje gång vi firar gudstjänst, blir vi också hänförda av evangeliets egna enkla och klara ord när vi hör hur Gud ser på oss.

Ibland märker vi inga resultat när Guds ord, lag och evangelium, förkunnas. Men allt är inte alltid som det synes. Vi ser ingenting, bara ord som försvinner i vinden. Gud ser den helige Ande blåsa som vinden varthän han vill. Vi ser ett budskap som inte verkar nå fram. Gud ser en ryttare på en vit häst, med all den spänning som föregår ett hotande krig, redo att erövra jorden. Vi ser begränsad effekt även efter lång och bibeltrogen undervisning. Gud ser en eld som är mäktigare och farligare än en okontrollerad skogsbrand över stora ytor. Gud ser en hammare som till och med krossar de klippor som undkommit den förödande skogsbranden som gjort hundraåriga träd svartbrända och förkolnade. Vi kanske ser likgiltighet för Ordet, men Gud ser smärtsamma, obotliga sår av skuld i deras hjärtan som inte vill omvända sig. Vi ser de botfärdiga som kämpar med sina skuld känslor, men Gud ser deras hjärtans innersta som botats av evangeliets balsam.

Hur betydelsefullt är evangeliet? Utan det har vi ingen gudstjänst. Med det har vi allt vi behöver.

Vad ska vi då med liturgin? Om evangeliet verkligen är allt vi behöver, kan vi väl leva med att ständigt höra det upprepas, men ”varför samma liturgi söndag efter söndag?” Vet man inte om att definitionen på frustration är att upprepa samma sak om och om igen och förvänta sig olika resultat? Pedagoger brukade säga att *repetitio est mater studiorum*, ”repetition är kunskapens moder”. Men numera säger väl pedagoger att nyckeln till kunskap är omväxling?

Det kan verka gammalmodigt och etnocentriskt att använda liturgin i den gemensamma gudstjänsten. Men allt är inte alltid som det synes.

Ett rundbrev som jag fick nyligen berör sambandet mellan liturgin och evangeliet. Så här lyder delar av det:

Den kristna liturgins och de klassiska lutherska psalmernas värde har alltid varit deras innehåll. Där liturgin och de lutherska psalmerna finns ”lämnar ingen gudstjänsten utan att ha lärt känna Jesus lite bättre”. Men liturgin talar naturligtvis inte bara till vårt intellekt. I syfte att röra vid människors känslor (och ge Gud ett välbehagligt offer) har de kristna alltid smyckat med musik och konst de sanningar som förmedlas i liturgin. Men det är inte musiken och det konstnärliga som gör liturgin värdefull. Nej, musiken och det konstnärliga som hör till liturgin kan och måste få lov att ändras, för människor förändras. Den kristna liturgins hjärtpunkt är dess innehåll – dess vittnesbörd om Kristus i böner, sånger, texter, textordningar och dess måltid. Liturgin hjälper kyrkan att ordna det som den helige Ande använder – ja, det enda den helige Ande använder – till att omvända och upplysa de otroende och ge styrka och kraft åt de troende.

Nu höjs röster i kyrkan att vi kan förkunna Kristus utan att använda liturgin i gudstjänsten. Men goda intentioner leder inte alltid till goda åtgärder. Pastor Wayne Mueller skriver klarsynt om detta i en artikel i *Forward in Christ: De kyrkor som i gången och modern tid har gjort sig av med den kristna liturgin har också undantagslöst (inte ofrånkomligt, utan undantagslöst) förlorat fokus på Kristus. Det finns en anledning till att bekännelsetrogna lutheraner, förr och nu, har hållit och håller fast vid liturgin, och den anledningen är inte att de är anti-tillväxt, anti-ungdom, eller hopplöst bundna till sitt tyska ursprung. Från Luther, till Walther och till Mueller har bekännelsetrogna lutheraner behållit liturgin därför att dess innehåll tryggar förkunnelsen av evangeliet. (James Tiefel, brev 27/2 2002.)*

Mer än ett kristet kyrkosamfund har bevarat liturgin men övergett

evangeliet. Flera av dessa förkunnar numera klart och tydligt att goda gärningar är nödvändiga för frälsningen. Men tack vare att de har bevarat liturgin och evangeliet som förmedlas genom den, därför att Guds ord ljuder i textläsningarna och sakramenten utdelas enligt Kristi instiftelse, finns det troende i dessa kyrkor. Vi kallar dem kristna.

Vi ska inte förlita oss på att liturgin ska bevara evangeliet åt oss. Herren själv bevarar evangeliet åt varje generation genom trogen tillämpning av hans ord. Herren ger sin kyrka offentliga förkunnare av detta evangelium. Och tillsammans med de troende i sin vård använder dessa kristna tjänare liturgin därför att den räcker oss evangeliet. Den räcker Kristus åt oss.

Ja, det krävs lite ansträngning att rätt använda liturgin. Men visst vill vi vid gudstjänstens slut gärna kunna säga: ”Jag är trött i benen, men min själ är utvilad!”

Jag vet inte vad du ser varje vecka i din församling efter gudstjänstens slut. Underbara ting har skett där. Troende människor har tagit emot den levande Herrens dyrbara löften i Ord och sakrament. Som familj har de försökt ge Gud sitt bästa genom att i glädje ta emot hans kärlek. I gudstjänsten har de fått en glimt, ett löfte, en försmak av den himmelska festen. Det verkar inte finnas något mer man kan önska sig. Men allt är inte alltid som det synes. Det bästa ligger i framtiden. Idag lyfter jag blicken och ser er, ni heliga. En dag ska jag lyfta blicken och se änglarna.

Sänd, Herre, dina änglar ut
och låt min själ vid livets slut
av dem till dig bli tagen.
Min kropp som läggs i jorden ned,
låt den få vila i din fred
intill den sista dagen.
Väck upp mig då, benåda mig,
låt mina ögon skåda dig
i glädje stor o, du, Guds Son,
min Frälsare, min nådetron.
O Jesus Krist, ack, bönhör mig, ack, bönhör mig.
Så vill jag evigt prisa dig.

Om Gardells Gud

Av Seth Erlandsson

Norstedts förlag gav 2003 ut boken "Om Gud" av Jonas Gardell (284 sidor). Den ägnar sig uteslutande åt Gamla testamentet, men det ryktas att Gardell också arbetar på en bok om Nya testamentet.

Låt mig först konstatera att Gardell är en mycket duktig skribent. Han formulerar flyhänt och lättfattligt vad olika bibelkritikers teorier om Gamla testamentet betyder i klartext. När han nu ger sig in på bibeltolkningens och teologins område, är han noga med att framhålla att han inte är någon fackman som kommer med egna forskningsresultat. "När jag skriver måste jag ständigt inhämta vad andra, mer lärda än jag, kommit fram till" (s 283). De "lärda" han "inhämtar" sina tankar ifrån är uteslutande sådana som utgår ifrån att Gamla testamentet är som alla andra mänskliga boksamlingar en oenhetlig samling av människotankar. Angående Gud utgår de ifrån att han är en mänsklig tankeprodukt, en kombination av olika gudsbilder från olika tider och miljöer. Därför handlar denna bok, skriver Gardell, egentligen inte om Gud utan "om hur Gud blir Gud" (s 263). Han vill med sin bok "försöka följa hur de föreställningar växer fram som ligger till grund för det som vi i dag rätt och slätt kallar Gud" (s 14).

Är då Gud bara en människoprodukt enligt Gardell? Tror han inte på en verklig Gud? Är han ateist? Nej, Gardell tror på Gud men inte på Bibelns Gud. Det som enligt Bibeln är den ende sanne och levande Guden är enligt Gardell en sen och omöjlig kombination av en mängd motstridiga gudsbilder. "Monoteismen har målat in sig i ett hörn varifrån den har svårt att ta sig. Om det bara finns en enda Gud måste han vara bärare av många skiftande gudars egenskaper" (s 213). "Likafullt förnimmer jag något som jag uppfattar som gudomligt, liksom människan i alla tider och i alla kulturer förnummit något som hon uppfattat som gudomligt och på olika sätt har försökt göra sig föreställningar om det. Det vi idag kallar Gud utvecklas ur en mängd gudsföreställningar och bilder som olika folk och kulturer i Främre Orienten gjorde

sig under en period av flera tusen år. De ofta fullständigt motstridiga gudsbilderna återfinns i bibelns olika texter och går inte att få ihop – eftersom de är utvecklade ur olika föreställningar, olika behov, olika samhällen, olika tider – de går inte att få ihop” (s 249).

När Gardell säger att han är troende menar han alltså att han trots allt tror på ett gudomligt ”det”, ”något som människan uppfattat som gudomligt i tillvaron”. ”Människan har alltid tyckt sig höra en röst från något okänt som vill bli känt, som ropat på henne”, skriver han (s 273). Varför gör sig då människor en gudsbild, varför tror de på något gudomligt i tillvaron? Gardell svarar: ”Själv tror jag att det handlar om en önskan, ett oemotståndligt behov, av att inte vara övergiven. Några gånger under mina bibelstudier har jag känt förtvivlan nalkas, och jag har med något som liknar desperation tänkt att jag inte kommer ut på andra sidan med en gudstro i behåll. Det har känts som om allt som är förnuftigt och rationellt i mig nästan säkert kunnat säga – ja, rent av bevisa för den jury som är jag – att Gud *inte* finns. Men tror jag? Jajamensan. Lik förbannat” (s 273).

Gör ingen skillnad mellan människogjorda gudar och den ende sanne Guden

Det är sant att människor i alla tider gjort sig bilder av Gud, men enligt Bibeln blir alla sådana bilder avgudar, felaktiga presentationer av vem den ende sanne Guden är. När Gud gav befallningen till Israels folk att inte göra sig någon bild av Gud (2 Mos 20:4), var bakgrunden den att människor bara kan lära känna och rätt tillbe den ende sanne Guden, HERREN, genom Guds uppenbarelse, Guds självpresentation. En gudstro som bygger på egna funderingar, behov och önsknings, blir alltid en förgänglig människoskapelse. ”Se, de är alla fåfänglighet, deras verk är ett intet, deras avgudabilder är vind och tomhet”, säger Herrens profet (Jes 41:29). ”De som tillverkar avgudar är alla idel tomhet, deras kära gudar kan inte hjälpa” (Jes 44:9). ”Likt fågelskrämmor på ett gurkfält står de där och kan inte tala. Man måste bära dem, ty de kan inte gå” (Jer 10:5). Gardell skriver att Gud i Gamla testamentet är en människogjord gud. Men den sanne Guden säger genom sin profet Jeremia: ”Kan väl en människa göra sig gudar? Nej, de gudarna är inga gudar” (16:20). ”HERREN är den sanne Guden, han är den levande

Guden, den evige Konungen” (10:10). ”Han har skapat jorden genom sin kraft, han har grundat världen genom sin vishet, och genom sitt förstånd har han spänt ut himlen” (10:12).

Den assyriske kungen Sanherib på 700-talet f Kr gjorde likt Gardell och bibelkritiken ingen skillnad mellan folkens människogjorda gudar och HERREN. ”Vilken bland dessa länders alla gudar har kunnat rädda sitt land ur min hand? Skulle då HERREN kunna rädda Jerusalem ur min hand?” (Jes 36:20). Med anledning av denna smädelse av den levande Guden bad kung Hiskia:

HERRE Sebaot, Israels Gud, du som tronar på keruberna, endast du är Gud över alla riken på jorden. Du har gjort himmelen och jorden. HERRE, böj ditt öra och hör. HERRE, öppna dina ögon och se. Hör alla Sanheribs ord, som han har talat för att håna den levande Guden. Det är sant, Herre, att kungarna i Assyrien har ödelagt alla länder, också sitt eget land. Och de har kastat deras gudar i elden, ty de var inga gudar utan verk av människohänder, trä och sten. Därför kunde de förgöra dem. Men nu, HERRE, vår Gud, rädda oss ur hans hand, så att alla riken på jorden förstår att du är HERREN, endast du (Jes 37:16-20).

Jesajatexten fortsätter:

Då sände Jesaja, Amos son, detta bud till Hiskia: Så säger HERREN, Israels Gud: Därför att du har bett till mig angående Sanherib, kungen i Assyrien, är detta det ord som HERREN har talat om honom:

Hon föraktar dig och hånar dig, jungfrun dottern Sion. Hon skakar på huvudet åt dig, dottern Jerusalem. Vem har du hånat och hädat, mot vem har du upphöjt din röst, och högmodigt lyft upp dina ögon? Jo, mot Israels Helige (Jes 37:21-24).

Utgår ifrån att Bibeln bara innehåller människotankar om Gud

Utgår man likt bibelkritiken ifrån att bibeltexterna är något annat än vad de själva uppger, inte enhetliga texter från Herrens profeter med Guds sanna undervisning utan olika tiders motstridiga och bristfälliga människotankar, då blir det naturligt att sätta sig till doms över texterna och deras sk gudsbilder och kritiskt fråga: Vilket mänskligt synsätt reflekterar gudsbilderna? Vilka olika människotankar har fått utrymme i texten? Låt oss se hur Gardell tolkar texterna utifrån denna utgångspunkt:

”Som barn var min älsklingsbok Barnens Bibel... Inte tänkte jag på det djupt orättvisa i att Gud favoriserade Abel framför Kain och på ren

elakhet struntade i Kains offer” (s 7). Gardell vill inte eller kan inte som vuxen förstå skillnaden mellan ett offer som en följd av tro och ett offer i otro vilket misshagar Gud, ett ämne som Bibeln flera gånger återkommer till. Han anklagar Gud som om han vore en orättvis och elak människa. Att tro sig veta bättre än Gud är genom hela Bibeln ett typiskt kännetecken på avfall från Gud. ”Skulle Gud ha sagt?” sa förföraren (1 Mos 3:1) när synden kom in i världen. ”När dina landsmän säger: Herrens väg är inte rätt, då är det tvärtom deras egen väg som inte är rätt”, sa Herren till profeten Hesekiel (Hes 33:17).

”Vi måste vänja oss av med föreställningen om Gud som en och den samme, som träder fram fix och färdig i Edens lustgård i tidernas begynnelse och sedan inte förändras”, skriver Gardell (s 13f). ”Abrahams Gud är en helt annan än Moses Gud. Jesajas Gud en helt annan än Moses. Det sätt som den ene tänker sig sin Gud skulle den andre finna djupt anstötligt” (s 14). Är bibeltexternas undervisning om Gud bara mänskliga föreställningar, som Gardell tror, kan människan välja och vraka. ”För mig är gudstjänsten ett forum där vi skalar av det vi inte har tackning för, där vi tillsammans och var för sig söker något som somliga av oss kallar Gud” (s 75). Människan ställs i centrum, inte Guds ord. Hon ges myndighet att välja och vraka och upphöja det som passar henne och kalla det för Gud.

När Gud uppenbarar sig för Mose som ”Jag Är” och säger: ”Jag är din faders Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud och Jakobs Gud” (2 Mos 3:6,14), passar det inte in i Gardells gudsbildstänkande. För honom är ”Jag Är” (HERREN eller Jahve som Gardell skriver) en ny Gud, ”en krigare”, ”en krigsgud” (s 82). ”Ja, denna Gud är slaktens gud, han är utrotningens, mordandets och folkmordens gud” (s 106). Gardell frikänner människan från ansvar inför sin Skapare och tror inte på någon domedag. ”De folkslag som bor i Kanaan har inget ont gjort”, skriver Gardell (s 106), fastän de enligt Bibeln hårdnackat och länge bedrivit de grävsta synder och till slut fyllt sina missgärningars mått.

När HERREN Gud säger: ”Du ska inte ha andra gudar vid sidan av mig” (2 Mos 20:2), betyder det enligt Gardell att ”förbudet att dyrka andra gudar inte uteslöt utan tvärtom förutsatte att andra gudar fanns” (s 103). Detta påstående upprepar Gardell flera gånger i sin bok och hävdar att engudstron (monoteismen) är en mycket sen föreställning i

Israel. Men så är inte fallet. Mose och profeterna lär enstämigt att det bara finns en enda sann, levande och evig Gud, Skaparen av himmel och jord. *Andra gudar ska inte dyrkas, för de är inga sanna gudar utan bara människoprodukter, sådana som Gardell tror att också den sanna och levande Guden är.* ”De har retat mig med gudar som inte är gudar, väckt min vrede med sina tomma avgudar” (5 Mos 32:21).

Gardell vill också göra gällande att ”när Gud äntrade scenen härskade redan en destruktiv makt som Gud besegrade genom att införa ordning i kaos” (s 117). Detta är en grundfalsk tolkning av 1 Mos 1:2: ”*Jorden var öde och tom, och mörker var över djupet. Och Guds Ande svävade över vattnet.*” Vad här står är att när Gud började att skapa världen, blev inte jorden en bebodd och välordnad planet med en gång. Den var först öde och tom, helt täckt av mörker och vattenmassor. Det betyder inte att Gud tappat kontrollen över det som skulle bli en fantastisk fin boning för växter, djur och människor. Tvärtom hade Gud full kontroll, hans Ande svävade över vattnet. Det förelåg inte alls något kaos. Gardell följer bibelkritikens mytologiska omtolkning av denna vers. ”Djupet”, på hebreiska *tehom*, görs till en destruktiv makt, en parallell till den babyloniska mytens kaosmonster Tiamat som guden Marduk måste besegra. Nu får Jahve överta Marduks roll. Guds Ande blir ”en gudsvind” och ”svävade över vattnet” görs om till ”svepte fram över vattnet” (Bibel 2000), eftersom det förekommer en stormvind i den babyloniska skapelsemyten.

”När israeliterna slår sig ner i Kanaan kommer Jahve att utmanas av andra gudar och påverkas av dem, och i mötet med andra gudar övertar han ofta deras egenskaper och epitet”, skriver Gardell (s 109). ”När kanaaneerna kallade sin Gud för helig bestämde Jahve sig för att också vara helig” (s 113). ”Det vi kallar Gud har hämtat drag och egenskaper från en mängd olika gudar. Fortfarande användbara är de tillfällen då israeliternas Jahve lånar idéer om den kämpande guden från myterna om den babyloniske guden Marduk och den syriske kanaaneiske guden Baal” (s 127).

”Vi måste välja vilken Gud vi tror på. Vi kan inte hålla fast vid varenda gudom och gudsbild från östra Medelhavsområdet som för några tusen år sedan smög sig in i det komplex som är vårt gudsbegrepp. Stamgudar, höggudar, åskgudar, demoner, krigsgudar, fruktbarhetsgudar samt ett eller annat vulkanutbrott bidrog alla till att skapa det som

blivit vår Gud, den ende Guden” (s 135). Så kan man alltså se på bibeltexternas tillkomst och innehåll, om man inte räknar med Bibelns Gud som en sann verklighet utan bara med mänskliga gudsbilder.

Sätter sig till doms över Gud

”Hur dåraktiga är ni inte! Ska leret anses lika med krukmakaren? Ska verket säga om sin mästare: Han har inte gjort mig?” (Jes 29:16). ”Ve den som tvistar med sin Skapare – du lerskärva bland jordens lerskärvor! Ska leret säga till den som formar det: Vad gör du? Ska ditt verk säga: Han har inga händer?” (Jes 45:9). ”Ska yxan upphöja sig över honom som hugger med den, eller sågen förhäva sig över honom som sätter den i rörelse? Som om käppen kunde svinga den som lyfter den, eller staven lyfta den som inte är av trä” (Jes 10:15).

För Gardell verkar det naturligt med denna dårskap, att förhäva sig över Gud. Hans bok är full av vanvördnad och hädelser. Några exempel:

- ”Under monarkin blev stamguden en statsgud och en stadsgud – och det hela var plötsligt ganska futtigt, särskilt som Jahve i sin roll som nationens beskyddare ganska snart visade sig värdelös” (s 137f).

- ”Gud hade sedan nomadernas tid förstått att ge sig själv rätten att ta tillbaka givna löften” (s 159).

- ”Sprickan mellan de olika gudsbilderna blir allt större. Den väv som benämns Gud trasslar ihop sina sömmar. Guden som svällt och svällt för att ständigt passa nya behov, nya tider, nya samhällsordningar riskerar att spricka” (s 196).

- ”I berättelsen om Noa och Floden är Gud som mest schizofren. Han besegrar urhavet men befäller sedan själv att alla det stora djupets källor åter skall bryta fram, och han låter öppna himlens alla dammluckor och vattnet väller ner, Gud krossar draken men förvandlas sedan själv till en förintande drake – och eftersom Jahve är den ende Guden kan han som kaosmonster ohejdad förstöra och ödelägga, och ingen skapargud finns som kan hindra honom, för de är nu en och samma. Guden som skapade blev Guden som förgjorde. I hans ansikte kunde nu skönjas den slukade drakens fruktansvärda drag” (s 210).

- ”Vem finns som kan rädda oss från den Gud som slukat alla andra gudar, han som vuxit och svällt tills han blivit den ende allsmäktige Guden, inga gudar är honom lik, inga andra gudar finns” (s 211).

- ”Snarstucken och lättsårad, som vi lärt oss att Jahve var, gav han genast sin tjänare Elia i uppdrag att gå till sändebuden för att fråga dem om det var för att ingen Gud fanns i Israel som de skickats i väg till Ekron, för att fråga Baal till råds? Och bara för att kungen gjort så skulle han dö” (s 217).

- ”Från sin himmel åsåg Jahve sin handlings verkan, han åhörde de döendes skrin och jämmer, och han kände ingenting annat än sin egen iskalla kyla” (s 218).

- ”Att profeternas visioner ofta slog fel blev ett problem. Vem ville lyssna till profeter som uppenbarligen så ofta talade i nattmössan?” (s 248).

- ”När den lidande människan tröttnat på Gud och sätter honom på de anklagades bänk är Guds enda försvar – förutom att han likt en ilsken gorillahanne försöker skrämma till tystnad genom att ryta och banka med nävarna på bröstet – att han faktiskt gör så gott han kan” (s 248).

- ”Är Gud rakt igenom god? Går vi till bibeln måste svaret bli nej. Nej, Gud är inte rakt igenom god” (s 255). ”Vad visar en sådan gud prov på, som förhärdar ett folks hjärtan så att de krigar och på så sätt kan bli slaktade utan förskoning? Hur skall vi döma honom? Skyldig eller icke skyldig? Inte är det godhet. Det är grym, sadistisk ondska” (s 256).

”Att frukta HERREN är början till vishet” (Ords 1:7, Ps 111:10). Där gudsfuktan saknas, som i ovanstående citat, leder det enligt Skriften till ”dårskap” och ”ogudaktighet”. Vi har sett vad följden blir när man inte fruktar HERREN, när den ende sanne Guden betraktas som en människotillverkad gudsbild, en avgud, och när man bortser från att Guds ords undervisning inte är människotankar utan uppenbarad, gudomlig sanning. Texternas budskap och verkliga innehåll blir förvrängt.

Synen på Jesus och GTs profetior om Messias

Gud är alltså inte enligt Gardell ”Den som Är” (JHWH), den Evige, utan ett människoverk som kan kritiseras. ”Gud blir Gud”, skriver Gardell, dvs olika och motstridiga gudsföreställningar blir så småningom en komplex och omöjlig gudsbild, den ende Guden. Hur ser då Gardell på Jesus? Är han, som den kristna trosbekännelsen säger, ”Gud av Gud, ljus av ljus, sann Gud av sann Gud, född och icke skapad, av samma väsen

som Fadern”? Ingalunda enligt Gardell. Han är ”ett barn av sin tid och kan uppfattas som både hård, omedgörlig och futtig” (s 268). Han säger också: ”Jesus *utväljs* till Guds son, han *föds* inte till det. Att en gud – som Jesus ju så småningom skall betraktas som – föds av en jordisk kvinna (och därtill en jungfru) har inga rötter i israelitisk religion” (s 148).

Eftersom Gardell och bibelkritiken på förhand har bestämt att Gamla testamentet bara kan innehålla tidsbundna människotankar, bortförklaras alla profetior om Jesus Kristus. Om den messianska profetian i Jesaja 9 skriver Gardell: ”Hur trösterik, vacker och faktiskt befriande Jesaja profetia än framstår i dag är den egentligen en konkret profetia som slog fullständigt fel” (s 168). Gardell bygger på översättningen i Bibel 2000 som i sin tur bygger på bibelkritikens bortförklaring av profetian. Jesaja 9:1 översätts: ”Om den förste slog bara lätt mot Sebulons land och Naftalis land, så har den siste slagit med full kraft västerut, mot landet på andra sidan Jordan, mot de främmande folkens område.” Men så står det inte enligt grundtexten utan: ”I gången tid lät han Sebulons och Naftalis land vara föraktat, men i kommande dagar ska han ge ära åt trakten utmed havsvägen, landet på andra sidan Jordan, hednafolkens Galileen.” Orsaken till denna glädjande förändring ”i kommande dagar” framgår av 9:6: ”Ty ett barn blir oss fött, en son blir oss given. På hans axlar vilar herradömet, och hans namn är: Under, Rådgivare, Mäktig Gud, Evig Fader, Fridsfurste.”

Gardell, som utgår från Bibel 2000, tolkar texten helt inomvärldsligt och begränsad till profetens egen tid: ”’Den förste’ och ’den siste’ syftar på två olika assyriska härskare... Jesaja hoppades att en nyfödd (eller nytillträdd) kung med Jahves bistånd skulle värja Juda mot det assyriska hotet. Det var denna kung som skulle vara Underbar i råd... I verkligheten befriades aldrig de delar av landet som lagts under assyriskt styre. Hur trösterik, vacker och faktiskt befriande Jesajas profetia än framstår ännu i våra dagar – och hur mycket vi än ser den som ett förebud om Jesus Kristus – är den alltså egentligen en konkret historisk profetia, som dessutom slog fullständigt fel” (s 242f).

Bibelkritikens bibelsyn

Enligt Bibeln själv har Gud uppenbarat sig för Mose och profeterna. De framförde inte sina egna tankar utan det som gavs dem från Gud, det

som Gud på ett övernaturligt sätt lät dem se och höra. Falska profeter däremot profeterade ”efter sitt eget hjärta”, följde ”sin egen ande utan att ha skådat någonting”, förde fram ”falska syner” och ”lögnaktiga spådomar”, sa: ”Så säger HERREN, fastän jag inte hade talat något sådant” (Hes 13:2-7).

Enligt bibelkritiken var också Guds sanna profeter sådana falska profeter. Bibeln innehåller inte Guds uppenbarade sanning utan bara tidsbundna människotankar. Bl a följande ord av Jesus och hans apostlar kan man inte ta på allvar: ”Om ni trodde Mose, skulle ni tro på mig, ty om mig har han skrivit. Men tror ni inte hans skrifter, hur ska ni då kunna tro mina ord?” (Joh 5:46f). ”Helga dem i sanningen, ditt ord är sanning” (Joh 17:17). ”Skriften kan inte göras om intet” (Joh 10:35). ”Jag tror på allt som är skrivet i lagen och hos profeterna” (Apg 24:14). ”Du känner från barndomen de heliga Skrifterna som kan göra dig vis, så att du blir frälst genom tron i Kristus Jesus. Hela Skriften är utandad av Gud” (2 Tim 3:15f).

Gardells bok upprepar en rad bibelkritiska teorier om hur bibeltexterna gradvis har vuxit fram genom att människotankar samlats och bearbetats i omgångar genom tillägg och omtolkningar och till slut blivit en oenhetlig och motsägelsefull bok. Dessa teorier framställs som vetenskapliga fakta. Några exempel:

- ”Skapelseberättelsen som inleder bibeln, och som egentligen är två, får sin utformning ganska sent under Israels historia” (s 14). ”Två av skapelsemyterna har uppkommit hos ökenfolk” (s 228). ”Till sin hjälp när man sätter samman de fem Moseböckerna har man några olika skriftkällor. ’Författaren’ till de äldsta texterna brukar kallas Jahvisten... Andra texter refereras till Elohisten... Vid sidan om Jahvisten och Elohisten tillkommer flera hundra år senare en källa som brukar kallas för Prästskriften... Från början var dessa textsamlingar helt självständiga från varandra. Med tiden kopplades de ihop till större och mer sammanhängande traditionsblock, de flätades samman, löpte som trådar om varandra i en väv, belyste varandra, motsade varandra, kompletterade och upphävde varandra” (s 14f).

Kommentar: Att det skulle finnas två skapelseberättelser i 1 Mos 1-2 är en missuppfattning och de ovan nämnda källskrifterna till Moseböckerna är ett gammalt påhitt, en helt ohållbar teori.

- ”Föreställningen om ett liv efter döden är faktiskt relativt ung i Israels tro. Den finns antydd hos Jesaja och Hesekiel men det är först under iransk påverkan de sista århundradena före Kristus som man mer allmänt börjar tro på ett liv efter döden” (s 123).

Kommentar: Utgångspunkten att Bibeln bara innehåller mänskliga föreställningar leder till gissningar varifrån tankegångarna kommer. Bibeln talar om ett liv efter döden inte bara i sena texter, men när en tidig text talar om liv efter döden förklaras det stycket enligt bibelkritiken vara ett sent tillägg. Påståendet om iransk påverkan kan inte grundas på fakta.

- Gamla testamentet består av ”en mängd olika texter och textfragment nertecknade och redigerade i många omgångar under flera hundra år med påverkan från en mängd kulturer, religioner och samhällen. I bibelns texter finner vi en mängd olika gudsbilder och gudsföreställningar som utvecklas alltefter att människan utvecklas och hennes livsvillkor förändras” (s 135).

Kommentar: Detta är vanliga bibelkritiska teorier som felaktigt presenteras som fakta fastän de bara är en följd av bibelkritikens utgångspunkter och förförståelse.

Dom och frälsning

Gardell har upptäckt att Bibeln innehåller både Guds krav och Guds löften, både dom och frälsning. Denna dubbelhet blir obegriplig för honom. Han skriver: ”Det löper genom bibeln två parallella linjer. Där finns hatet och där finns kärleken. Det går inte att få ihop. Att jämka samman dem är omöjligt” (s 189). Hans förklaring till dessa två parallella linjer blir följande: ”De stammar från helt olika utvecklingsskeden i människans Gudsförståelse. Vi måste välja mellan dem. Vi måste bestämma oss för vilken linje vi vill följa, vilken väg som vi tror leder fram till Gud” (s 189f).

Dessvärre har Gardell helt missförstått vad det är fråga om. Det är riktigt och mycket viktigt att Bibeln innehåller både dom och frälsning, både lag och evangelium. Dessa två parallella linjer får inte jämkas samman. Man får inte avtrubba lagens krav och dom med evangeliets nåd och förlåtelse, och man får inte förstöra evangeliets villkorslösa nåd och förlåtelse med att blanda in i evangeliet lagens krav och dom. Gör

man det, förstör man både Guds lag och Guds evangelium. *Det rena, villkorlösa evangeliet är till för dömda, förlorade syndare*, inte för sådana som godkänner och försvarar det som Guds lag fördömer, det som skiljer oss från Gud, vår synd. Självrättfärdiga behöver inte Guds tillräknade rättfärdighet som en fri gåva. Men den människa som inte avfärdar Guds lag och dess dom över sitt ofullkomliga liv erbjuder en villkorlös nåd och förlåtelse som genom att mottas blir en oerhörd befrielse och glädje som leder till ett nytt liv.

Gardell vill välja bort det som inte passar honom. Han bestämmer själv hur hans Gud eller gudsbild ska se ut. Guds lag och dom väljer han bort, men därmed har han utan att förstå det också valt bort Bibelns glada budskap, evangeliet. *Ty utan Guds lag och dom behövs inget evangelium. Det glada budskapet är just ett glatt budskap för av lagen dömda syndare*. Evangeliet rättfärdigförklarar, frikänner de av lagen dömda bara på grund av Kristi förtjänst, hans ställföreträdande gottgörelse. Jesus är just Frälsaren genom att han har uppfyllt lagens alla krav och tagit vår dom på sig, lidit och dött för alla våra synder. Jesus inbjuder alla syndare att komma till honom. Hos honom och bara hos honom (Apg 4:12) finner vi nåd, förlåtelse och frid, en frälsning som föder på nytt.

Det verkar som de kristna som Gardell stött på och kritiserar i sin bok inte har förmått att rätt dela lag och evangelium. Det kan ha bidragit till att Gardell förkastar både Guds lag och Guds evangelium. För Gardell blir evangeliet liktydigt med "kärleksfull vänlighet" som innefattar ett godkännande av synd. Dömer Gud i sin lag något som en människa för sin del finner förenligt med kärleken till nästan, vill inte Gardell ha med en sådan Gud att göra.

Slutord

Gardells bok och bibeltolkning har fått stor spridning i många av svenska kyrkans församlingar. Biskopar och präster har välkomnat Gardell upp i predikstolen och öppnat kyrkor och församlingshem för de bibelstridiga och kristendomsfientliga uppfattningar som ovan refererats. Man kan inte nog förundra sig över detta. Men är det egentligen så konstigt? De flesta präster och biskopar har ju i samband med sin prästutbildning insupit samma bibelkritik, den som är utgångspunkten för Gardells förkunnelse.

Statliga ceremonier och amerikansk statsreligion

Av John M Brenner

Gudstjänsten på Yankee Stadium, som hölls till följd av terroristattacken den 11 september 2001, orsakar fortfarande diskussioner i Lutheran Church – Missouri Synod (LCMS). Med anledning av den har ett antal artiklar publicerats inom LCMS om amerikansk statsreligion och om huruvida det är lämpligt att en luthersk ledare eller pastor deltar i sådana ceremonier. Detta är ett ämne som förtjänar en viss uppmärksamhet.

Först av allt måste vi fråga vad som menas med statlig religion eller statsreligion. David L Adams skriver om detta i sin uppsats ”Den amerikanska statsreligionens utmaningar för kyrkan” (i John F Johnson [red.], *Witness & Worship in Pluralistic America*, Concordia Seminary, St. Louis, 2003). Han visar att begreppet statlig religion återfinns hos politiska filosofer alltsedan Platon, vilken erkände vikten av religionen i en nations liv och uppbyggnad. Den franske filosofen Jean Rousseau (1712-1778) hävdade att en gud står högst upp i varje politiskt samhälle. Adams citerar Rousseau:

Det är av betydelse för en stat att varje enskild medborgare har en religion som ska få honom att älska sina skyldigheter. Men lärorna i en sådan religion intresserar inte staten eller dess medborgare mer än i den utsträckning som de påverkar moralen och de skyldigheter som den religiösa förutsätts uppfylla gentemot andra ... Det finns därför en enbart yrkesmässig samhällstro, vars satsar är mycket viktiga att formulera, inte noggrant såsom religionens läror, utan som en känsla av umgänge utan vilken det är omöjligt att vara vare sig en god medborgare eller en trogen undersåte (s 20-21).

Rousseau definierade fem nödvändiga läror eller principer för en sådan statlig religion:

– Existensen av en mäktig, vis och välvillig gudom, som förutser och förbereder det kommande livet

- Lyckan i hederligheten
- Det ondas straff
- Heligheten i samhällskontrakt och lagar
- Den statliga religionen måste otvetydigt fördöma intolerans (s 21).

För Rousseau var ändamålet med den statliga religionen att fostra till gott medborgarskap genom löftet om framtida belöning och hot om framtida straff av en mäktig gudomlig makt.

Statlig religion i Amerika har utvecklats på ett unikt sätt på grund av nationens historiska, kulturella och politiska utveckling. *The Dictionary of Christianity in America* slår fast:

Modern amerikansk statsreligion är därför en allians mellan religion och politik som överträffar separationen mellan kyrkan och staten och tränger igenom det nationella livet på alla nivåer. Som sådan vilar den på en politisk-ideologisk bas: 1) det finns en gud 2) hans vilja kan bli känd och uppfylld i de demokratiska procedurerna 3) Amerika har varit Guds primära ombud i modern historia 4) nationen är den viktigaste källan för amerikanens identitet i både politiskt och religiöst avseende. Enligt denna världens sätt att se är amerikanerna Guds utvalda folk, ett nytt Israel, som gjorde sin exodus mot det utlovade landet, korsade havet och blev en ”stad på berget”, ett ljus för nationerna. Det proklamerar demokratins budskap såsom den socio-messianska läran som ska leda den mänskliga rasen till frihet, välgång och lycka (s 282).

Man ser att det finns en klar skillnad mellan ortodox, bekännelsestrogen lutherdom och den amerikanska statsreligionen. Denna religion är en kristuslös religion som upphöjer demokratins evangelium till frälsare av denna värld. Dess mål är att upphöja moral och gott medborgarskap skilt från det kristna evangeliet, vilket ensamt kan åstadkomma goda gärningar som behagar Gud. Även om statlig religion kan frambringa fördelar för lag och ordning i samhället, är dess egen natur sådan att den undergräver det kristna förkunnelsen om synd och försoning genom Frälsarens gottgörelse. Det kan tilläggas att denna statsreligion i Amerika är så genomträngande att många kristna ser ut att ha svårt att skilja mellan vad som är kristet och vad som är amerikanskt.

I ett pluralistiskt samhälle likt vårt kan inte statsreligionen framhålla någon särskiljande lära om en sann ”Gud” som står över andra. På det amerikanska samhällets religiösa marknadsplats blir kristendomen endast ett alternativ för den religiöse konsumenten, så länge den inte

fördömer ett av de andra gruppernas religiösa synsätt. Bekännelsetrogen lutherdom med sin betoning av sund, biblisk lära och fördömande av falska läror blir antingen en *religio non grata* genom att förbli trogen sin kallelse, eller också måste man kompromissa med sanningen för den goda sakens skull.

De som deltar i samhällsgudstjänster som den på Yankee Stadium verkar tro att de har en möjlighet i ett sådant allmänt forum att vittna för sanningen. I en kortfattad utgåva med titeln: *Civil Interfaith Religious Events: Maximal Hazards, Minimal Opportunities*, klargör David O Berger det orimliga i en sådan tanke. Med Paulus frågar han: ”Hur kan Kristus och Beliar komma överens? ... Vad kan ett Guds tempel ha för gemenskap med avgudarna?” Sådana gudstjänster tillåter inte de kristna att förkunna kristendomens exklusiva natur utan ger intrycket av att alla religioner tillber samme Gud. Berger fortsätter: ”Den mest allmänna uppfattningen vid sådana tillfällen – trots den goda intentionen hos den kristne eller i hans välmenande ord – är att a) alla deltagare har en likvärdigt giltig ’böne-väg’ till Gud, b) tolerans för andras tro är viktigare än sanningen”.

Berger avslutar: ”Det är inte det bibliska konceptet som är det mest framträdande på den religiösa marknadsplatsen. Farorna är helt enkelt för många och för stora ... Skriften, både Gamla och Nya testamentet, är entydig om ett interreligiöst förhållande som innebär gudstjänst och bön. Här fordras ett medvetet ställningstagande...” (*Concordia Journal*, juli 2004, s 118-121).

Vad gäller då i fråga om samhällseliga ceremonier där endast representeranter för en religion eller kyrkoorganisation är tillfrågade att delta? Är det klokt av en luthersk pastor eller ledare att öppna en sådan högtidlighet med en bön eller avsluta med en välsignelse eller att hålla ett ”religiöst tal”? Somliga ifrågasättanden av skribenter i LCMS kastar tvivel över lämpligheten i ett sådant deltagande. Joel P Okamoto skriver: ”Vi bör vara försiktiga och inte tillåta det borgerliga samhället att blanda in oss kristna och vår Gud ... Vi måste fråga oss själva om vårt deltagande kommer att visa på eller sudda ut skillnaden mellan den kristna kyrkan och samhället” (*Witness & Worship in Pluralistic America*, s 13). David Adams varnar för sammanblandningen av de två rikena:

Gud har gett kyrkan och staten helt skilda roller och medel. När man därför använder religionen för att uppnå statens ändamål, tenderar den statliga religionen att suddas ut av de av Gud givna gränserna. Så tar staten över en del av den roll som kyrkan har medan kyrkan står i fara att bli en medlöpare till staten. Genom sin lära om nationens klara bestämmelse är den amerikanska statsreligionen särskilt aktiv i utsuddandet av denna åtskillnad. I amerikanska kyrkor där trogna kristna påminns – med rätta – om Guds lära att de ska vara goda och trogna medborgare, genom att en amerikansk flagga placeras i gudstjänst-lokalen, där finns en uppenbar risk att denna linje korsas, särskilt i farliga tider (*Witness & Worship in Pluralistic America*, s 26).

Andra varnar inte på ett lika klart sätt. Missourisynoden söker till synes fortfarande sortera bland de bibliska principerna som uttalar sig denna sak. Det finns andra frågor som också behöver ställas när man överväger deltagande i statliga högtidligheter. Vilket intryck ger det till allmänheten när en luthersk pastor tillfrågas att delta i en sådan ceremoni, nästa gång en katolsk präst, sedan en metodist, följd av en unitarisk ämbetsman? Ger ett deltagande under sådana former ett klart vittnesbörd om sanningen eller ger det stöd för falska principer i den amerikanska statsreligionen? Vad säger det om läran om den gudomliga kallelsen? Har myndigheterna auktoritet att ”kalla” en pastor att tjäna såsom kaplan eller att förse en statlig ceremoni med ”religiösa” ingredienser?

Amerikansk statsreligion förkastar konfessionalism och förvisar evangeliet om Kristus till baksätet, om det överhuvudtaget får något säte alls. I Amerika med dess religiösa pluralism, som ställer krav på fördragsamhet och en genomträngande statsreligion, kommer lutherska pastorer att lura sig själva om de tänker delta vid sådana tillställningar för att erbjuda ett positivt och klart vittnesbörd om sanningen. Trots att några av St Louis skrifter har börjat utfärda viktiga varningar och uttrycka bekymmer för ett sådant deltagande, ger deras trumpet ännu inte en klar signal. I efterdyningarna av Yankee Stadiums förbönsgudstjänst framstår Missourisynoden som ett splittrat hus.

(Artikeln var införd i *Wisconsin Lutheran Quarterly* 4/2004.)

Litteratur

En uppgörelse med villoläror kring skapelsen

Sarfati, Jonathan. *Refuting Compromise*.
Master Books, 2004.

Att mycket av den sekulära vetenskapen kommer i konflikt med Bibeln torde inte vara en nyhet för de flesta kristna. De som har en stark tilltro till den sekulära vetenskapen såväl som en kristen tro eller lojalitet mot kristendomen vill ofta skapa någon typ av kompromisslösningar. Ett känt exempel är periodteorin där skapelsedagarna tolkas som långa tidsrymder på miljontals, ja rentav flera miljarder år. Detta ses då som en möjlighet att harmonisera vad som i ett något teologiskt språk kan kallas för den skriftliga och den allmänna uppenbarelsen.

Som titeln antyder är syftet med boken att vederlägga dylika harmoniseringar som rotas i kompromisser mellan den skriftliga uppenbarelsen och allmänna uppenbarelsen i naturen, här definierad som vetenskapens bild av naturen och dess uppkomst. Den vill också försvara den sundaste tolkningen, nämligen att det är fråga om sex kalenderdagar, eller vanliga dagar. Bokens huvudvikt ligger på periodteorin och i synnerhet en i USA berömd förespråkare för denna, astronomen och pastorn Hugh Ross. Hugh Ross, som leder den apologetiska organisationen *Reasons to believe*, har under flera tillfällen varit i konflikt med organisationen *Answers In Genesis* som Jonathan Sarfati tillhör. Ross är också ganska inflytelserik i evangelikala och karismatiskt kristna kretsar i USA, vilket tillsammans med periodteorins popularitet utgör en orsak till att *Refuting Compromise* behandlar den så utförligt. Dock så tas även ett par mindre välkända kompromisser upp.

Bokens absolut starkaste sida är också argumentationen emot periodteorin. Recensenten har läst boken *Creation and Time* av nämnde Ross och den blir definitivt vederlagd av Sarfati. Dess exegetiska argument vederläggs, selektiv citering av kyrkofäder exponeras och några av de vetenskapliga argumenten mot den bibliska tidsskalan motbevisas. En av Ross favoritmetaforer är att naturen tolkad genom vetenskapen utgör

en 67:e bok i Bibeln. Detta exponeras också som den villolära det är. Sarfatis vetenskapliga argument (i synnerhet argumenten för en ”ung” värld) är granskade av andra kreationister med relevanta akademiska kompetenser. Detta borgar för att boken överlag håller god naturvetenskaplig standard, något som inte gäller alla verk av kreationister.

Avsnitten om ”gap-theory” och ”the framework hypothesis” (s. 94-105) är bra men får kanske något för lite utrymme, då i synnerhet ”the framework hypothesis” vars popularitet är stigande. Dock genomförs en övertygande argumentation för kalenderdagstolkningen, vilket väger upp mycket.

En svaghet är att författaren lägger en alldeles för stor vikt vid argumentet att död före syndafallet är oförenligt med bibeln och en god Gud. Det är förvisso en rimlig tolkning av Bibeln men det är alldeles för otydligt utlärt för att kunna bära den vikt som Sarfati, precis som de flesta fundamentalister i den anglosaxiska kultursfären, vill lägga på den. För dessa verkar det som om periodteorins största brist är att den motsäger en dödsfri (vad gäller djuren) värld snarare än att den motsäger den klaraste tolkningen av skapelsedagarna. Det faktum att dödens inträdande är en konsekvens av människans synd, löser inte heller ”det ondas problem” som brukar hävdas. Dock hjälper den en liten bit på vägen till en sådan lösning.

Två andra svagheter är främst att vissa av källorna inte är de bästa. En huvudkälla till redogörelsen för kyrkofädernas tro i skapelsefrågan utgörs av en hemsida skapad av en lekman (som dock ger ett seriöst och kompetent intryck). Ett litet problem ur bekännelsetrogen luthersk synvinkel är att det finns en subtil ekumenisk (ekumenik av det felaktiga slaget) underton. Exempelvis påstås premillennialistisk eskatologi vara en möjlig biblisk ståndpunkt (s. 208). Men boken handlar i princip uteslutande om skapelsefrågan där det faktiskt i stor utsträckning föreligger en enhet bland många konservativa kristna grupper, så ekumenismen utgör inget allvarligt problem i detta fall. Sammanfattningsvis kan denna bok rekommenderas för den som vill ett ha försvar av kalenderdagstolkningen och en god vederläggning av villoläror, då i synnerhet periodteorin.

Christian Strandh

Utblick över samtiden

Church Growth Movement

”Församling och mission. Utmaningarna från missionsperspektivet i det nyare församlingstänkandet med utgångspunkt i danska och norska väckelserörelser”, *Nya Vaktaren*, teologisk bilaga i *Kyrka och Folk* 36/2004. Denna artikel är skriven av Mikkel Vigilius som är bibelskol-lärare i Hilleröd, Danmark. Den behandlar den s k Church Growth Movement (hädanefter CGM) och dess inflytande på de danska och norska väckelserörelserna. Det framgår klart av artikeln att påverkan från denna rörelse har orsakat bekymmer. Analysen av situationen visar entydigt på den andliga fara som hör ihop med människoskapad församlingstillväxt.

CGM (som i artikeln har översatts ”församlingstillväxtrörelsen”) kommer från USA och är en evangelisationsmodell. Rörelsen har sin bakgrund i de kristna församlingarnas numerära tillbakagång. Där har CGM kommit som en lösning på problemet genom att visa på både kraftig och snabb numerär tillväxt. Församlingen Willow Creek i Chicago som etablerades 1975 har nu över 20 000 gudstjänstdeltagare per vecka. Det är uppenbart att en sådan tillväxt imponerar och intresserar de rörelser som numerärt har stagnerat eller är på tillbakagång.

I väckelserörelsernas natur ligger intresset för mission, vilken är en angelägenhet som angår alla inom rörelsen. Inspirerad av Chicagoförsamlingen utgav Luthersk Missionsförening i Danmark år 2001 boken *Smittende Tro*. Den är skriven av Bill Hybels, som är ledare i den framgångsrika församlingen. Boken är en programförklaring av hur man tillrättalägger gudstjänster och möten för människor som saknar gudstjänstvana. Resultaten är imponerande. Enligt Vigilius är öppenheten för denna rörelse hos de fristående evangelisk-lutherska församlingarna i Danmark och Norge stor.

CGM:s program

Vad är då CGM? Vi citerar ur dess program: ”För det första ska församlingens arbete syfta på maximal numerisk församlingstillväxt” (s II). Donald McGavran, mannen som startade rörelsen, menar att i

den levande församlingen bör man vara hänsynslöst pragmatisk när det gäller att uppnå målet. Han säger: "... Om något inte verkar till Guds ära och hans kyrkas utbredande så kassera det och hitta något annat som fungerar. När det gäller metoderna är vi pragmatiska och tuffa ...". Ledarna i Willow Creek är medvetna om att detta innebär en helt ny syn på vad kristen verksamhet traditionellt har inneburit. Det nya sättet att se på församlingstillväxt kan mycket väl innebära splittring av församlingar och att kritiska medlemmar måste sättas under kyrkotukt och i förekommande fall uteslutas. Den numeriska tillväxten är den styrande principen som allt annat måste underordna sig.

Det sägs vidare: "församlingens gudstjänst bör inrikta sig på sökare och verka tilltalande för dem" (s III). Bakom denna tanke ligger en förskjutning från det offensiva och uppsökande missionsarbetet utanför kyrkan till kyrkans mottagande av sökande människor vid sina gudstjänster. Tanken är att icke-kristna människor bäst nås genom en gudstjänst, förkunnelse och församling som verkar tilltalande och relevant och som tillgodoser deras upplevda behov. Gudstjänsten måste utformas så att den attraherar, imponerar och tillfredsställer deras önskemål. Kyrkans budskap måste uppfattas som positivt och därför kan man helt naturligt inte tala om synd. Och där synden inte finns behövs följaktligen inte heller något evangelium. Det blir "en Gud utan vrede som bringar människor utan synd in i ett rike utan dom genom en Kristus utan kors!" (s III).

En av Willow Creeks företrädare säger: "Om vi inte tar oss tid till och arbetar på att avslöja – objektivt och konkret – det som människor är upptagna av, vad som plågar dem och vilken service de söker i kyrkan, så löper vi en allvarlig risk att bli irrelevanta och värdelösa för de människor som har behov av vad vi kan ge" (s IV).

Vad är då bekymret?

När sekularisering och likgiltighet inför de kristna värdena är ett så stort bekymmer för trons folk, borde ju verkligen en rörelse av CGM:s natur vara välkommen. Vigilius' artikel uttrycker motsatsen. Han är mycket bekymrad över det inflytande som rörelsen har fått både i Danmark och Norge. I ett antal punkter visar han att det primära i församlingens arbete är bruket av de rätta medlen som Gud har givit. Det blir

fel om församlingen ska styras av en övergripande princip om tillväxt, som ändå alltid till sist beror på Guds verkande när inre andligt liv avses (1 Kor 1:18-4:5). Vigilius menar att inte ens när vi använder de rätta medlen kan vi ta för givet att vi får en synlig församlingstillväxt. Han säger: ”Vår kallelse är att vara trogna.” Inte ens i missionsarbetet helgar målet medlen, de medel som enligt vårt sätt att se leder till målet.

Nu är inte yttre församlingstillväxt ett mål i sig. Det avgörande är att det skapas sann tro i människors hjärtan. Det är andligt självbedrägeri med en yttre tillväxt utan ett inre andligt liv (s III). Vigilius fortsätter: ”Men vi får aldrig prioritera vår missionsinsats före troheten mot Guds ord eller hänsynen till kristna bröders och systrars samvete. Om vi gör det står vi emot sanningens och kärlekens Ande och kämpar mot Gud själv.” Kommer trohet och mission i konflikt med varandra är det i sig en motsägelse. Det är en omöjlighet att vara trogen mot missionsbefallningen utan att samtidigt vara trogen mot hela Skriften. Det var ju Skriftens undervisning som låg till grund för missionen. ”Mission” utanför Guds ord är bedrägeri och falsk varudeklaration. Uppdraget, missionen, är kungörelse av evangeliet för dem som inte hört det. Om kyrkan ägnar sig åt något annat är det självpåtaget, oavsett hur vackert det kan se ut för världen. Det kan vara omhändertagande av hemlösa, alkoholskadade, vilna ungdomar etc men det är inte kyrkans primära uppgift.

Han betonar med kraft att en kristen är besjälad av omsorg för sina medmänniskor och deras andliga och eviga väl. Med hjälp av en skiss visar han hur söndagens gudstjänst är centrum och kraftkällan för en kristen människa. Sju dagar i veckan och tjugofyra timmar om dygnet är den kristne kallad till att vara ett salt och ljus i denna värld. Evangelisationen hämtar sin kraft endast från de nådemedel Gud har gett åt sin församling. Evangelisationen är de kristnas vittnesbörd i världen (s IV).

”Enligt Nya testamentet har församlingens gudstjänst ett enda samlat huvudsyfte: att samla Guds folk kring nådens medel – ord och sakrament – och därvid förnya och uppbygga Guds barn i en frimodig tro på Kristus och vägleda dem i livet med honom. (1 Kor 14:12; Ef 4:11-16; Kol 3:16-17) De troende förmanas till att ta väl hand om alla som kommer till församlingen. Och här har vi en viktig och ständig uppgift utmaning för oss alla! (Jak 2:2-4). Men vi möter inga exempel på evange-

liserande förkunnelse vid församlingens sammankomster. Församlingsgudstjänsternas uppbyggliga syfte ska förstås i ljuset av vad Nya testamentet säger om de troendes evangeliserande tjänst. Vi får konkret vägledning om detta på två ställen: Kol 4:5-6 och 1 Pet 3:1-5. Här betonas att den enskilde kristne ska leva nära Jesus och därigenom vara beredd på att tala och vittna om honom i sin vardag om tillfälle ges. Detta är den allmänna kallelsen till att vittna som alla kristna har fått, och det tycks ha varit den dominerande missionsformen ut från den lokala församlingen” (s IV).

Då församlingens samlas till gudstjänst är det för uppbyggelse och undervisning, men det hindrar inte att också en icketroende kan komma för att lyssna. Evangelium har kraften i sig att omvända, pånyttföda. Det visar bl a 1 Kor 14:25. Det är inget fel om en gudstjänst anpassas efter åhörarnas förmåga att tillgodogöra sig budskapet. Man kan ha temagudstjänster, barngudstjänster, familjegudstjänster etc. Felet är att ändra själva budskapet i psalmer, böner och predikan i syfte att göra gudstjänsten attraktiv och underhållande. Metoden blir då det avgörande, inte själva budskapet. Den kristna församlingen har något som ingen annan har – evangelium. Men om synden förtigs, Guds vrede bortförklaras och domen sopas undan, då finns inget behov av evangelium eller församling och inte heller någon Frälsare från synden.

Artikeln liknar avslutningsvis CGM vid rationalismen. Rationalismen försökte vinna tillbaka sin samtids skeptiker till kyrkan genom en kristendom som var tilltalande och förnuftig. Anstöten i kristendomen sopades undan genom att tona ned talet om Guds vrede, människans syndafördärv, förtappelsen och Kristi ställföreträdande lidande och död. Men rationalismen tömde kyrkorna på folk. I början på 1800-talet stod kyrkor tomma i Danmark och Norge. Då hände det underliga att människorna samlades i grupper enskilt och läste Guds ord och lutherska predikningar – och väckelsen började (s VI).

Nya tider, nya rörelser

Den kristna kyrkan kommer alltid att utsättas för angrepp. Historien visar att de värsta angreppen ofta kommer inifrån. De ”rovlystna vargarna” är säkerligen inga terrorister som uppträder som uppenbara fiender. De har tvärtom ”fårakläder”. Församlingens uppgift är att iden-

tifiera dem och agera därefter. Omsorgen om samtidens människor har alltid varit kyrkans ständiga angelägenhet och bön. När nya rörelser dyker upp ska de prövas med den metod som apostlarna lärde oss. De lutherska väckelserörelserna har inte av tradition fostrats i det tänkandet. De har istället levt i ett ekumeniskt sammanhang där pluralismen har varit en del av kulturen. Man har levt med en rad teologiska frågor obesvarade eller besvarade på olika sätt. Alltsammans försvarar bedömningen av de nya rörelserna. Var sätter man gränsen? Hur mycket av det ena eller det andra ska man tillåta sig i det som är tvivelaktigt? Den som vill sätta gränser uppfattas ofta som alltför hård och dömande.

Vigilius nämner själv: ”Det är en allmän och djupt beklaglig förlust i kyrkan idag att Gud inte längre är centrum för församlingens liv som förr. Det är denna förlust som tillåter oss att förvandla gudstjänsten till underhållning, förkunnelsen av evangeliet till marknadsföring, att förväxla det att tro med att följa ett bestämt tillvägagångssätt, det att vara god med att känna sig väl till mods, och det att vara trogen med att ha framgång och succé” (s VI).

Är Gud inte längre centrum för församlingens liv blir givetvis ”gudstjänsten” därefter. Då finns bara alternativet ”underhållning” kvar. Där står dörren vidöppen för bl a CGM att stiga på med sin underhållning. Men det blir en gudstjänst omkring en annan gud, nämligen människan och hennes drömmar om en gud. Man kanske skulle ställa frågan: varför är inte Gud längre centrum i församlingens liv och gudstjänst? Hur kan församlingen ”leva” utan Gud, hur kan man fira ”gudstjänst” utan Gud? Svaret är, att de nådemedel som Gud har gett i ord och sakrament saknade tillräckligt underhållningsvärde och kunde av det skälet inte behållas. Marknadsföringen ställde krav att det skulle ersättas med sådant som – objektivt och konkret – svarade mot den postmoderna människans frågor och bekymmer. Det är enkelt att räkna ut svaret på de frågorna.

Vigilius vill ha hjälp av ”The Cambridge Declaration”, en överenskommelse mellan några konservativa lutherska och reformerta teologer som har insett faran av CGM:s frammarsch. De vill styra tillbaka till reformationens huvudpunkter: Skriften allena, Kristus allena, Tron allena och Nåden allena. Utan tvekan är bästa motmedlet ett återvändande till dessa principer. Men inser man verkligen vad det innebär att ta dessa principer på allvar? Är inte detta problemet? Är man inom denna

grupp beredd att ge upp ekumeniken, unionismen, pluralismen och en smygande bibelkritik? Ja, inser man att CGM inte endast är en förskjutning mot ett förtygligande av verksamhetsmetoder, en förändring i gudstjänstordningen, ett lite poppigare och mer underhållande program, då borde man vara beredd på dessa ”upppoffringar”.

Gud är inte på desperat jakt efter anhängare på den religiösa marknaden. Kyrkan behöver inte anlita reklamare för sitt budskap eftersom det är en omöjlighet att göra reklam för evangelium. Det är nämligen en dårskap för allt förnuft, så dåraktigt att människan aldrig antar evangeliet på förnuftiga grunder. Genom syndafallet har människan en gång för alla valt fel väg och måste nu födas på nytt. Inga metoder klarar av det utan endast Guds helige Ande.

Kyrkomötets ”fula tryne”

Så har då årets kyrkomöte gått av stapeln. Enligt vissa referenter fattades där inga viktigare eller avgörande beslut. Inget beslut togs t ex i frågan om ”homovigslar”, tvärtemot vad många hade förväntat sig. Istället var det tydligen än en gång den ständigt återkommande ämbetsfrågan som gjorde att debatten hettade till. Ett för många ombud oförglömligt yttrande i denna debatt fälldes av Sven E Kragh (c), som enligt *Kyrka och Folk* 45/2004 sade: ”*Här ser vi hur kvinnoprästmotståndet sticker fram sitt fula tryne i själva kyrkomötet!*” I sin ’ledare’ skriver Fredrik Sidenvall att det var just han som avsågs. Kragh förklarade sig senare med att han inte menat någon särskild person utan talade allmänt i bilder. Sidenvall valde tydligen den tolkningen eftersom han i sin artikel talar om att han erfor stor erkänsla och om en våg av värme och komplimanger efteråt. ”*Komplimangerna kom både från biskopar, kvinnliga präster och hårdföra socialdemokrater*”. Det är förstas bara Sidenvall som kan uttala sig om styrkan i den våg av värme som mötte honom. Men det är klokt att inte fästa alltför stor vikt vid sådana vågor, särskilt då de ackompanjeras av bakgrundstal med repliker som den ovan.

Nu tycker sig Sidenvall emellertid sikta en vändpunkt för Svenska kyrkan: ”*Det som hände vid årets kyrkomöte kan vara ett tecken på att det upptrappade hatets väg inte längre är en säker väg till framgång*”, skriver han. Ett sådant eventuellt tecken är säkert behäftat med en stor portion av osäkerhet. Bara detta är skäl nog att följa biskop Koskinens råd att

lämna gemenskapen. I sin predikan vid mötets öppnande talade han strängt till dem som vittnade genom att sitta kvar i bänken och inte dela nattvardsbord med honom. Han är annars en stark anhängare av folkkyrkotanken men drog sig inte för att uppmana de ”oppositionella” att lämna gemenskapen om den inte passade. Det är ju anmärkningsvärt att en biskop trots allt noterar ett sådant vittnesbörd. Faktum är att just i detta fall kom Koskinen och Bibeln att stå på samma sida. Den falska läran och bekännelsen ska lämnas, inte delas. Antingen det kommer från (c), (s), Kragh eller Koskinen, är det alltid något svinaktigt med ett tryne även om det bara är en bild.

Buddhisttempel i Åsele

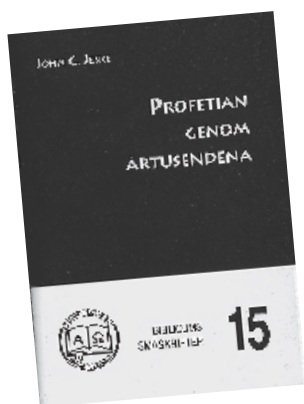
Ett buddhisttempel med plats för 300 personer ska byggas i Fredrika, Åsele kommun i Lappland. Det kommer att bli det största templet i sitt slag i Europa. De ansvariga räknar med att det ska komma upp till 100.000 besökare dit varje år. Kommunens politiker är förstås glada över den uppmärksamhet och de arbetstillfällen som denna verksamhet för med sig. Enligt *Kyrkans Tidning* 41/2004 är däremot inte de kyrkliga representanterna riktigt lika upprymda. Kyrkoherden i Svenska kyrkan hoppas trots allt att templet ska göra de andliga frågorna mer aktuella. Pingstpastorn talar om att nu måste man profilera sig tydligare och tala om vem Jesus är.

Buddhismen är en typiskt hednisk religion och som sådan sätter den människan och hennes gärningar i centrum. Genom lidande och reinkarnation, d v s återfödelse, genomgår människan en smärtsam process men vinner genom rätt sinnelag och rätt vandel till slut ingång i Nirvana. En känd representant för buddhismen är Dalai Lama, Tibets andlige ledare, som fått Nobels fredspris för sina insatser.

Nu ska denna lära förkunnas i det lappländska Fredrika. När man hör kyrkornas företrädare uttala sig är det några frågor man ställer sig; Vilka andliga frågor ska denna verksamhet förmå att väcka? Måste det komma buddhister till byn för att man ska börja tala tydligt om vem Jesus är? Våra fäder byggde oftast sina kyrkor på byns högsta plats. På en fjälltopp i Fredrika kommer en hög staty av Buddha att bli bybornas och de besökandes riktmärke. Man kan naturligtvis ha synpunkter på det estetiska i att pryda det vackra fjället med en staty. Statyer har ju

förmågan att vittra sönder. Den gulförfyllda buddhabilden är inget undantag. Samtidigt är den ett starkt vittnesbörd om den redan söndervittrade och sekulariserade kristendom som utmärker vår tid. Gärningsläran är lika farlig antingen den kommer från en buddhistmunk eller förkunnas i en kyrka som har svikit sin höga bekännelse.

AS

Professor John C Jeske

Profetian genom årtusendena

Profetian...

- från Adam till Mose
- under den teokratiska tiden
- från babyloniska fångenskapen till profetians uppfyllelse
- i Nya Testamentet

Hur skall det profetiska budskapet tolkas?

**Pris 50 kr. Beställ denna viktiga skrift från
Tidskriften Biblicum, Släntvägen 10, 331 35 Värnamo.
Postgiro 15 23 35-6. E-mail: biblicum@bredband.net**

**JUL-
KLAPPSTIPS
för barn
och ungdom**

Bibeln i bilder

av *William F. Beck*

En vackert illustrerad sammanställning av 92 bibliska berättelser med syftet att göra barn och ungdomar förtrogna med Bibelns budskap så som det förmedlats av Gud till världen genom händelser i historien.

376 sidor. Ca-pris: 85 kr + porto

**BIBLICUMS FÖRLAG, c/o Ingvar Adriansson
Släntvägen 10, 331 35 Värnamo
Tel: 0370-182 17. e-post: biblicum@bredband.net**

Vädjan om hjälp

■ Vi väddar till alla som förstår värdet av ett fritt bibelforskningscentrum för information och forskning att ekonomiskt stödja Stiftelsen Biblicum. Utan trogna understödjare kan Biblicum inte fullfölja sin viktiga uppgift.

Bankgiro Sverige 251-4701
Postgiro Sverige 15 23 35-6
Bankgiro Norge 7877.08.15400
Sampa Bank Finland 800017-70843747

■ Hjälp oss att sprida våra böcker och småskrifter! Inte minst studerande och lärare behöver en saklig information om Bibeln och bibelforskningen, som inte tar sin utgångspunkt i förlegade bibelkritiska teorier utan noggrant presenterar *biblisk tro* och *historiska fakta om Bibeln*.

■ Hjälp oss också att få flera understödjare och prenumeranter på vår tidskrift!

Stiftelsen Biblicum

Besöksadress:

Hantverkaregatan 8B, 341 36 Ljungby. Tel 0372/86303

Postadress:

Ordförande Alvar Svenson, Klasgatan 10, 340 14 Lagan
Tel 0372/30857. E-mail: alvarsvenson@yahoo.se

Tidskriftens expedition:

Ingvar Adriansson, Släntvägen 10, 331 35 Värnamo
Tel 0370/18217. E-mail: biblicum@bredband.net

Kontakt i Norge:

Egil Edvardsen, Solåsvn. 20, 4330 Ålgård
Tel 51617540. E-mail: egil.edvardsen@luthersk-kirke.no